

IGNATIAANSE
in 10 bewegingen **PEDAGOGIE**

*Het hedendaags opvoedingsproject
voor ignatiaans onderwijs
in Vlaanderen en Nederland*

Herdruk 2023

Verantwoordelijke uitgever: Cebeco, Koninginnelaan 141, 1030 Brussel

Tekeningen: A. Van Laere S.J.

Ontwerp en lay-out: Licap-Halewijn nv, Guimardstraat 1, 1040 Brussel, www.licap.be

Inhoudstafel

Inleiding	p. 5
Hfst I. De 10 bewegingen in een notendop	p. 9
Hfst II. De pelgrim	p. 31
Hfst III. De 10 bewegingen uitgediept	p. 43
1. Vertrouwen geven	p. 44
2. Zorg dragen voor leerlingen	p. 48
3. Uitdagen tot meer	p. 52
4. Smaak geven	p. 58
5. Reflecteren en kritisch kiezen	p. 62
6. De hele mens vormen	p. 66
7. Samenwerken, samen leven	p. 70
8. Perspectieven openen	p. 74
9. Zorg dragen voor de wereld	p. 80
10. Handelen in dankbaarheid	p. 84
Hfst IV. Ignatiaanse opvoeding in de context van vandaag	p. 89
Toelichting bij enkele begrippen	p. 95

INLEIDING

Ons opvoedingsproject is geschreven naar de situatie van opvoeders en leerkrachten, maar is ook een inspiratiebron voor alle medewerkers in de schoolgemeenschap: leerkrachten, studiemeesters en secretariaatsmedewerkers, begeleiders, directieleden en bestuurders, opvoeders in de internaten, technisch en onderhoudspersoneel ... We hopen dat deze tekst ook de betrokkenheid van ouders en leerlingen bij ons project kan versterken.

Het eerste hoofdstuk schetst het opvoedingsproject in tien werkwoorden of 'bewegingen'. Zij drukken engagement en dynamiek uit en bieden een leidraad voor het pedagogische handelen in onze scholen. Deze bewegingen vragen om creatieve toepassingen in het beleid, tijdens schoolactiviteiten en in de klas. Ze zijn geworteld in het christelijk humanisme en in het charisma van Ignatius van Loyola (1491-1556) en vormen een aanzet om onze scholen kleur te geven in de wereld van vandaag. Iedereen kan op een eigen manier en vanuit een persoonlijke betrokkenheid een bijdrage leveren aan dit project.

De titels die we aan de verschillende 'bewegingen' geven, hebben een dubbel karakter. Ze bevatten enerzijds een of meer werkwoorden, en anderzijds een uitdrukking uit de ignatiaanse traditie.

Aan Ignatius van Loyola danken we de ambitie om met elke leerling een weg van persoonlijke groei te gaan. Het verhaal van zijn leven vertellen we in het tweede hoofdstuk.

In het derde hoofdstuk diepen we de tien bewegingen van de ignatiaanse pedagogie uit aan de hand van het levensverhaal van Ignatius en de bronteksten van de traditie.

Ten slotte kijken we in het vierde hoofdstuk naar de context waarin onze scholen zich bevinden. De huidige samenleving plaatst ons opvoedingsproject voor vele uitdagingen die om creatieve antwoorden vragen.

IGNATIAANSE PEDAGOGIE

in 10 bewegingen

1 **VERTROUWEN GEVEN**
Inzetten op vrijheid en verantwoordelijkheid

3 **UITDAGEN**
TOT MEER
'Magis'

5 **REFLECTEREN**
EN
KRITISCH
KIEZEN
Onderscheiden

2 **ZORG DRAGEN VOOR**
LEERLINGEN *'Cura personalis'*

4 **SMAAK GEVEN**
'Non multa sed multum'

7 SAMEN WERKEN SAMEN LEVEN
Eenheid in verscheidenheid

**9 ZORG DRAGEN VOOR
DE WERELD** *'En todo amar y servir'*

8 PERSPECTIEVEN OPENEN
God zoeken in alle dingen

6 DE HELE MENS VORMEN
Bekwaam, bewust, bewogen

**10 HANDELEN IN
DANKBAARHEID** *Terugblik*

Hoofdstuk I:

De 10 bewegingen in een notendop

VERTROUWEN GEVEN

Inzetten op vrijheid en verantwoordelijkheid

Vertrouwen geven is het uitgangspunt van de ignatiaanse pedagogie en daarmee de hoeksteen van onze schoolcultuur. Dankzij het vertrouwen dat we van anderen ontvangen, kunnen we leven, groeien en ons ontwikkelen. De leerkracht geeft vertrouwen nog voor het verdiend is, het is een geschenk aan de leerlingen. Ook als leerlingen dwarsliggen, blijven we erop vertrouwen dat zij in wezen goed zijn en dat met elk van hen een leerproces mogelijk is.

Ons vertrouwen is erop gericht dat leerlingen, binnen veilige kaders, zelf verantwoordelijkheid dragen en leren omgaan met vrijheid. Activiteiten waaraan leerlingen zelf een zinvolle invulling mogen geven, zijn een enorme leerschool. Naarmate ze ouder worden, zullen we leerlingen meer ruimte geven voor eigen initiatief.

Die cultuur van vertrouwen bepaalt eveneens de relaties tussen directie, onderwijzend en ondersteunend personeel, ouders en leerlingen.

ZORG DRAGEN VOOR LEERLINGEN *‘Cura personalis’*

Ignatiaanse opvoeding is een weg van persoonlijke groei. Dit veronderstelt een individuele aandacht en zorg (*‘cura personalis’*) voor onze leerlingen en een volgehouden concentratie op hun ontwikkeling.

Telkens proberen we de leefwereld, de talenten en de beperkingen van iedere leerling zo goed mogelijk in te schatten. Hierop stemmen we de didactisch-pedagogische aanpak af. Waar nodig, zullen we differentiëren. Alleen een leerling die zich op een aangepaste manier aangesproken weet, kan immers vorderingen maken. We bemoedigen en helpen leerlingen, vooral als ze het moeilijk hebben in hun studies of door persoonlijke omstandigheden. Zorg dragen houdt ook nazorg in bij een eventuele mislukking.

Deze zorg ligt in de eerste plaats bij de leerkracht en bij uitbreiding bij de leerlingenbegeleiding, het zorgteam of externe hulp. Ouders zijn hierbij onze partners bij uitstek.

UITDAGEN TOT MEER

‘Magis’

We willen onze leerlingen uitdagen om hun talenten voluit te ontwikkelen. We moedigen hen aan om het beste uit zichzelf te halen op intellectueel, artistiek, technisch, sociaal, religieus en sportief gebied. Op die manier tonen we respect voor de kwaliteiten van elke leerling.

Daarbij gaat het er niet om beter te zijn dan de anderen, maar om talenten ten dienste te stellen van medemensen. Groei is nooit gericht op zelfontplooiing alleen, maar ook gericht op het welzijn van de andere en de wereld. We dagen leerlingen uit tot meer naastenliefde, dienstbaarheid en solidariteit.

Het is de bedoeling dat leerlingen hun eigen interesses ontdekken, hun eigen verlangens op het spoor komen. Mede daarom bieden onze scholen een breed scala van buiten-klassikale activiteiten aan. Omdat in deze activiteiten zo veel mogelijk andere talenten aangesproken worden, vormen ze een essentieel deel van onze opvoeding.

SMAAK GEVEN

‘Non multa sed multum’

In plaats van de hoofden van leerlingen te overladen met kennis, willen we hen smaak geven in kennen en kunnen. ‘Veel’ is vaak synoniem van oppervlakkig, versnipperd, vluchtig.

De leerkracht zoekt een stimulerend aanbod voor de leerlingen en zet aan tot persoonlijke verwerking en uitdieping. Daarbij proberen we het verlangen van leerlingen te wekken en daarop in te spelen. Zo laten we hen niet alleen ‘van buiten’, maar vooral ‘van binnen’ leren. Want alleen wie zich het geleerde actief eigen maakt, leert echt bij.

Ook volhouden, zelfs als de leerstof taai en moeilijk is, geeft smaak en is een vorm van ervaren leren. De school biedt hiertoe een evenwichtig studiekader waar stilte, orde en regelmaat ademruimte geven.

REFLECTEREN EN KRITISCH KIEZEN

Onderscheiden

Terugblikken op ervaringen en erover reflecteren maakt deel uit van de Ignatiaanse pedagogie. Leerlingen staan geregeld stil bij wat ze geleerd en beleefd hebben en bij wat dat innerlijk met hen doet.

Dit betekent dat zij verstandig leren omgaan met informatiebronnen en media, met allerhande opinies en ideeën. We helpen hen bij de reflectie over wat belangrijk is voor henzelf en voor anderen. We willen hen leren onderscheiden waar het echt op aankomt in het eigen leven, waar hun diepste interesses liggen. Dit moet hen helpen goede keuzes te maken.

Reflectie krijgt een plaats in klasactiviteiten, maar is bovendien een rode draad doorheen het hele schoolleven. Zo kunnen ook leerkrachten, directieteams en de andere leden van de schoolgemeenschap zelf de rijkdom ervaren van de Ignatiaanse onderscheiding.

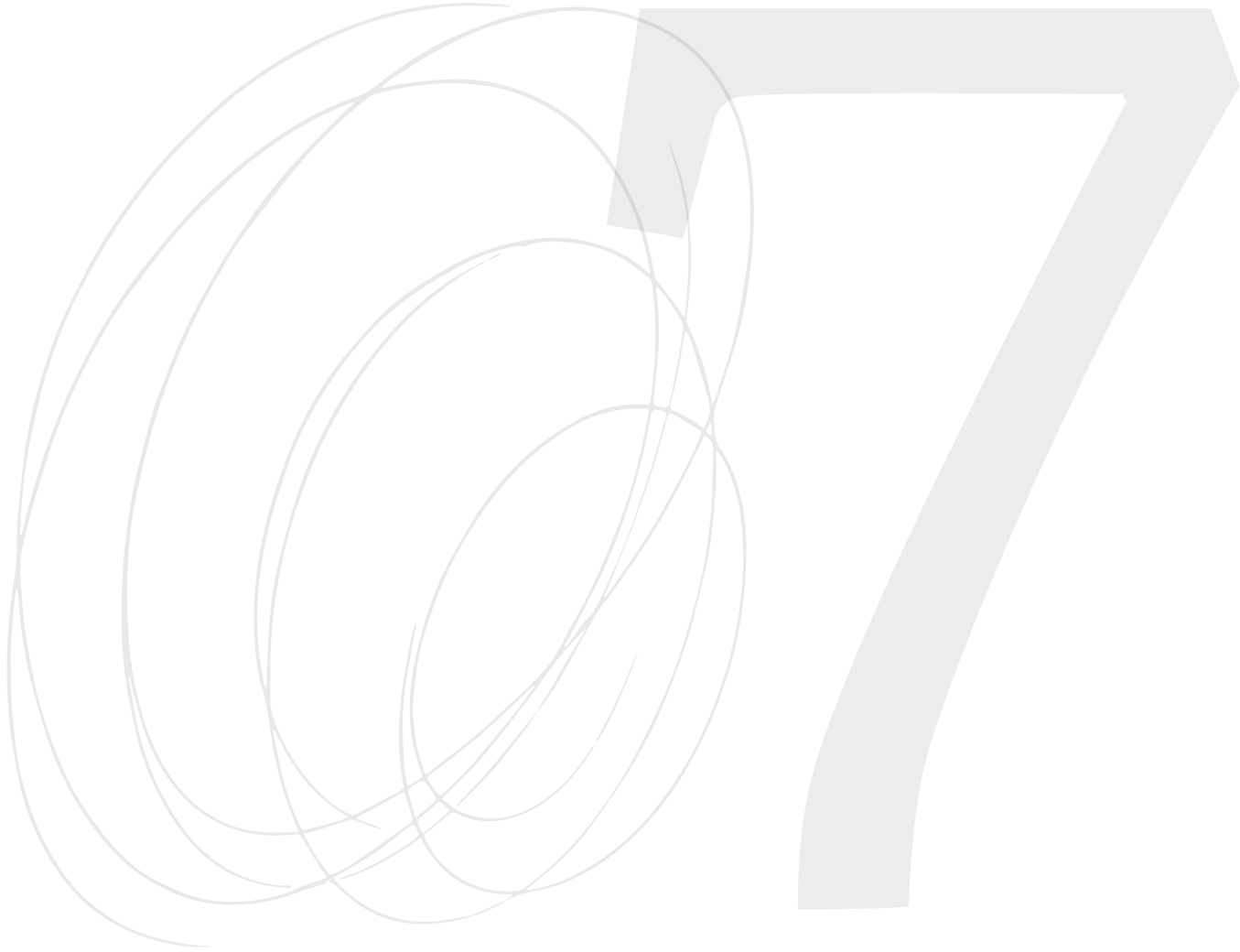
DE HELE MENS VORMEN

Bekwaam, bewust, bewogen

Ons onderwijs legt zich niet alleen toe op intellectuele vorming. Het gaat veel breder. Behalve naar kennisopbouw streven we ook naar sociaal-emotionele, affectieve, technische, sportieve, culturele en religieuze ontwikkeling. We hebben aandacht voor gezondheidsopvoeding en relationele vorming. We willen 'hoofd, hart en handen' aanspreken.

Voor een dergelijk evenwichtig vormingsaanbod is een veilige leeromgeving belangrijk. Welbevinden en betrokkenheid verhogen immers aanzienlijk de ontplooiingskansen van de leerlingen.

Uiteindelijk hopen we dat onze leerlingen met al hun talenten uitgroeien tot bekwaame mensen, bewust van wat er in de wereld omgaat en bewogen door de noden van anderen.

SAMEN WERKEN, SAMEN LEVEN

Eenheid in verscheidenheid

Bij de ontwikkeling van de hele persoon behoort ook het bevrijdende besef dat we er niet alleen voor staan. We hebben de anderen nodig en zijn verantwoordelijk voor elkaar. We hebben niet voor elkaar gekozen en toch worden we uitgenodigd om samen te leven en samen te werken. De school is bij uitstek een oefenplaats voor het samenleven.

Daarom nemen we initiatieven om het gemeenschapsgevoel te bevorderen. Verder bouwen we aan een schoolcultuur van gezamenlijke reflectie en overleg, van spreek- en luisterbereidheid. Zo kunnen we als school komen tot gemeenschappelijk gedragen beslissingen.

De culturele en levensbeschouwelijke verscheidenheid binnen onze colleges is daarbij geen hinderpaal, maar juist een rijkdom: de veilige schoolomgeving biedt alle kansen om te oefenen in het samenleven met respect voor ieders eigenheid. Dit is op termijn een dienst aan de bredere samenleving.

PERSPECTIEVEN OPENEN

God zoeken in alle dingen

Onze scholen zijn een microkosmos, maar de wereld is zoveel breder. We willen met een open blik kijken naar die wereld, zowel in haar schoonheid als in haar kwetsbaarheid en gebrokenheid.

De eigen leefwereld in een breder perspectief plaatsen, is een kerntaak van ons onderwijs. We doen dit vanuit de overtuiging dat de wereld ons gegeven is en dat we uitgenodigd worden om er zorg voor te dragen. Elk vak kan hiervan getuigen en zo bijdragen tot een brede en geëngageerde blik op de wereld.

Doorheen de zichtbare werkelijkheid kan er zo voeling groeien met het onzichtbare: de ervaring dat we God kunnen zoeken en vinden in alle dingen.

De inspiratiebron voor deze visie is het christelijk geloof en in het bijzonder het evangelie. Pastorale en religieuze activiteiten hebben daarom een belangrijke plaats. Dit geloof impliceert ook respect voor en dialoog met mensen van andere religies en met al wie het goede nastreeft.

ZORG DRAGEN VOOR DE WERELD

‘En todo amar y servir’

Vanuit de vorming van de hele mens, vanuit de open en hoopvolle blik op de wereld en vanuit de kritische reflectie willen we onze leerlingen aanzetten tot actie.

We hopen dat ze, elk op hun plaats en naar best vermogen, de verantwoordelijkheid opnemen om onze wereld rechtvaardiger te maken, door een bijzondere aandacht voor de armen en de zwakken in onze samenleving en door respect voor het leefmilieu. Voor velen vormt de actieve inzet trouwens een bron van verdieping en een uitnodiging om te zoeken naar zingeving. Zo houden inzet en reflectie elkaar in beweging.

Dit engagement wordt op school concreet gemaakt zowel in de vakken als in sociale en ecologische projecten. Als school willen we zo een motor voor verandering zijn.

HANDELEN IN DANKBAARHEID

Terugblik

Handelen in dankbaarheid is de grondtoon van de voorgaande bewegingen. Die dankbaarheid is gefundeerd op het christelijk vertrouwen dat ons leven een geschenk is.

De verhouding tot onze leerlingen is gekleurd door de dankbaarheid dat we getuige mogen zijn van hun groei van kind naar jongvolwassene en daaraan een bijdrage kunnen leveren.

Maar we beseffen dat kinderen en jongeren zich elk op een eigen manier ontwikkelen. En vaak plaatsen zij ons voor verrassingen. Dat inzicht maakt ons ook bescheiden en geeft ruimte voor zelfrelativering.

We hopen dat onze leerlingen uitgroeien tot mensen die dankbaar terugblikken op wat hen aan levenskansen geschonken wordt en die anderen daarin willen laten delen.

Hoofdstuk II:

De pelgrim

Ignatius van Loyola is de stichter van de jezuïeten-orde. Als algemene overste stichtte hij de eerste jezuïetencolleges. Toch schreef hij nooit een uitgewerkte pedagogie. Om zijn pedagogische intuïtie te leren kennen, is zijn leven een goede leidraad. In dit hoofdstuk gaan we er uitgebreid op in.

Loyola

Ignatius wordt geboren in 1491 in het Spaans-Baskische dorpje Azpeitia, waar de familie Loyola een kasteel heeft. Zijn doopnaam Iñigo wordt pas vanaf 1537 gelatiniseerd tot Ignatius. Zijn ouders behoren tot de oude landadel. Ze krijgen dertien kinderen: vijf meisjes en acht jongens. Iñigo is de jongste zoon. Wanneer zijn moeder sterft, is Iñigo vijf jaar oud. Daarom wordt hij toevertrouwd aan een boerenvrouw die zich over hem ontfermt en hem ook wat Spaanse woordjes bijbrengt. Zijn moedertaal blijft echter het Baskisch. Fierheid en onstuimigheid zijn de natuurlijke karaktertrekken van de familie. Ze kenmerken ook de jonge Iñigo.

Op vijftienjarige leeftijd begint hij een diplomatieke opleiding aan het hof van de rentmeester van de Spaanse koning in het Castiliaanse Arévalo. Hij geraakt er in de ban van het ridderlijke leven en ontpopt zich tot een ijdel kereltje. Hij schuwt de amoureuze avonturen niet en grijpt snel naar de wapens.

Toch zijn de eerste tien jaar van Iñigo's diplomatieke opleiding heel leerrijk: hij leert er hoofse manieren, de vaardigheid om zich correct uit te drukken in woord en schrift en hij wordt er door-drongen van waarden als moed en trouw. In 1517 treedt hij als page in dienst bij de hertog van Najera, die ook onderkoning van Navarra is. In deze nieuwe omgeving verstevigt hij zijn engagement en wordt hij steeds meer gewaardeerd.

Pamplona

In 1521 belegeren twaalfduizend Franse soldaten de Baskische stad Pamplona. Frankrijk wil de provincie Navarra weer in handen krijgen. In opdracht van de onderkoning rekruteert Iñigo soldaten uit zijn geboortestreek om de stad te verdedigen. Hij komt er net op tijd aan, want de stedelingen achten de Franse overmacht te groot en willen al capituleren. Zo ook Martin, een broer van Iñigo, die met zijn troepen aan de nakende omsingeling weet te ontkomen. Iñigo wil echter niet vluchten: capituleren ervaart hij als ontrouw aan de onderkoning. Hij overtuigt zelfs de commandant van de vesting om tot de laatste man te vechten. Tegen beter weten in worden de kanonnen in gereedheid gebracht. Na zes uur vechten is het pleit beslecht: de Fransen slaan een bres in de vestingwal en palmen de stad

in. Bij die actie verbrijzelt een kanonskogel één van Iñigo's benen, ook het andere been vertoont een kwalijke wonde. Omwille van zijn moed schenken de Fransen hem gratie. Zwaar gewond mag hij naar zijn thuishaven weggevoerd worden. Op Pinkstermaandag 1521 eindigt zo zijn militaire carrière met een nederlaag.

Terug Loyola...

Ondanks de hevige pijn valt het herstel nog mee: de beenderen groeien weer aan elkaar. Slechts één bot steekt wat ongelukkig onder zijn knie uit, wat het dragen van galante ruitelaarzen onmogelijk maakt. Iñigo kan deze onvolmaaktheid niet verwerken en laat het bot wegzagen. Daardoor zal hij zijn hele verdere leven licht hinken. Maanden lang duurt de herstelperiode. Iñigo begint zich te vervelen en zijn loopbaan ligt in puin.

Graag had hij nu wat ridderromans ter beschikking gehad om de tijd te doden. De huisbibliotheek biedt echter slechts een *Leven van Christus* door Ludolf van Saksen en de *Legenda Aurea*, een boek over de levens van heiligen door Jacobus de Voragine. Geleidelijk aan vindt hij toch smaak in die lectuur. Nu eens verwijlt hij uren lang in gedachten bij 'wereldse dingen' – hij is verliefd op een Spaanse prinses –

dan weer blijft hij in gedachten bij zijn religieuze lectuur. Hij stelt zich de verstervingen van heiligen als Dominicus en Franciscus voor: hoe zou hij die zelf beleven? Pas na lange tijd wordt hij opmerkzaam voor de gevoelens die deze gedachten opwekken: hij merkt op dat de wereldse fantasieën hem uiteindelijk dor en ontevreden achterlaten, terwijl hij bij de andere gedachten opgewekt blijft, ook nadat hij ze heeft losgelaten. Ignatius begint na te denken over dit verschil en ziet er een vingerwijzing in van God voor de doorstart van zijn leven. Het opmerkzaam worden voor de relatie tussen gedachten en gevoelens noemt hij later het begin van de 'onderscheiding der geesten' die in de *Geeselijke Oefeningen* een zo cruciale rol vervullen.

Vanuit deze lectuur- en reflectietijd neemt Iñigo eind 1522 een belangrijk besluit: hij zal Loyola verlaten en in navolging van de heiligen een pelgrim worden om zo dichterbij Christus te komen. Hij heeft een nieuw doel en een nieuwe uitdaging gevonden in zijn leven.

Manresa

Hij vertrekt nu op een muilezel – echte ridders reizen te paard – naar Barcelona om er in te schepen voor het Heilig Land. In de abdij van Montserrat

ruilt hij zijn ridderkleden in voor een eenvoudig plunje en ook zijn muilezel en dolk schenkt hij weg. Door monniken wordt hij ingewijd in een meer methodisch gebed, zoals dat door de abt, Garcia Jiménez de Cisneros, in zijn boek *Oefeningen in het geestelijk leven* wordt beschreven.

Vóór zijn inschepping naar het Heilig Land wil Iñigo zich nog terugtrekken in gebed. Op tien kilometer van het Catalaanse Montserrat, in de buurt van Manresa, zondert hij zich af in een grot. Tien maanden duurt deze tijd van gebed en innerlijke strijd met vele ups en downs. Hij wordt gekweld door een aantal vragen die hem niet loslaten: Kan hij dit nieuwe leven wel volhouden? Wat met zijn gelofte van zuiverheid? In welke mate bezwaart zijn verleden zijn geestelijk leven? Telkens opnieuw strijdt hij met deze aanvechtingen. Hij bidt en vast, soms een week lang. Al zijn vragen vertrouwt hij toe aan zijn biechtvader. Op sommige momenten is hij de wanhoop nabij en valt zelfs ten prooi aan de bekoring van zelfdoding.

Toch haalt de 'goede geest' het, zoals Iñigo het formuleert in zijn notities. Uiteindelijk worden genade en troost sterker dan wanhoop. Het heeft inderdaad zo lang geduurd om echt te beseffen dat God anders en liefdevoller naar hem kijkt dan

hij dat zelf doet. Pas in dat besef kan zijn spiritueel leven openbloeien. De tien maanden in Manresa worden Ignatius' grote leerschool. Hij vat het later ooit zo samen: "In die tijd deed God met hem wat een schoolmeester met een kind doet: Hij onderwees hem"¹. De drang om zichzelf te pijnigen door overdreven boetedoening verdwijnt omdat hij zich blij en innerlijk bevrijd voelt. Nu weet hij zich meer betrokken op anderen. Hij wil 'zielen helpen'. Hier ontstaat zijn apostolische roeping.

Het is dan, tijdens een septemberwandeling langs de oevers van de Cardoner, dat hij de diepste ervaring van zijn leven meemaakt. Omdat we deze ervaring bepalend kunnen noemen voor Iñigo's verdere leven en voor het christelijk humanisme van de jezuietencolleges, citeren we voor een keer uitvoeriger:

"Op een keer ging hij uit devotie naar de kerk die iets meer dan een mijl van Manresa ligt en naar ik meen San Paolo heet. De weg er naartoe loopt langs een rivier. In godvruchtige gedachten verzonken ging hij onderweg even zitten met zijn gezicht naar de rivier, die daar in de diepte stroomde. Terwijl hij daar zat, begonnen hem de ogen van het verstand open

1 Het verhaal van de pelgrim §27.

te gaan. Niet dat hij een visioen zag, maar hij kreeg inzicht in veel dingen en verwierf veel kennis, zowel op het terrein van het geestelijke, als inzake geloof en letteren. Dat ging met zo'n sterke verlichting gepaard, dat hem alle dingen nieuw schenen. Het is onmogelijk van het inzicht dat hij toen verwierf de bijzonderheden uit te leggen – wel waren het er veel. Het enige dat ervan gezegd kan worden, is dat hij een grote helderheid in het verstand ontving. Zelfs al zou hij alle hulp bij elkaar tellen, die hij gedurende tweeënzestig jaar van God ontvangen had, dan nog had hij de indruk dat dat bij elkaar niet zoveel zou zijn als dat van die ene keer².

In deze sleuteltekst ligt de bron van het ignatiaans charisma: 'God vinden in alle dingen'.

Ignatius blijft zijn eigen ervaringen neerschrijven, maar beschrijft nu ook zijn ervaringen in het helpen van anderen. Deze notities zullen langzaam uitgroeien tot een boek dat hij de titel 'Geestelijke Oefeningen' meegeeft. Het boeiende van dit geschrift is dat zijn individuele ervaringen zo beschreven worden dat ze ook voor anderen nuttig en herkenbaar zijn.

2 *Het verhaal van de pelgrim* §30.

Het Heilig Land

Eind februari 1523 verlaat hij Barcelona en vaart naar Italië. Hij krijgt in Rome de toelating van de paus om naar het Heilig Land te reizen. Te voet trekt hij over de Apennijnen naar Venetië om daar de oversteek te wagen. Er heerst een pestepidemie en velen mijden hem omdat hij er nog altijd te mager uitziet. Met moeite verkrijgt hij in Padua een gezondheidsattest om Venetië binnen te mogen. De vele avonturen en tegenslagen sterken de pelgrim in de overtuiging dat hij begonnen is aan zijn eigen navolging van de arme Christus.

Eind augustus 1523 komt hij in het Heilig Land aan. Hij bezoekt er alle plaatsen waar hij verlangend naar uitgekeken heeft. Het leven van Jezus lijkt hem hier grijpbaar nabij. Iñigo zal steeds met heimwee aan deze tijd terugdenken. Toch is het pelgrimerend bezoek niet zo eenvoudig, want het land werd het jaar voordien door de Turken veroverd, wat al te openlijke christelijke devotie bemoeilijkt. Hij wil er blijven, maar wordt net als de andere pelgrims door de paters franciscanen, die het beheer van de heilige plaatsen hebben, terug naar Spanje gestuurd. De terugtocht verloopt nog gevaarlijker en duurt veel langer dan gewoonlijk, maar uiteindelijk komt hij via Venetië toch weer

veilig in Barcelona aan. Iñigo is nu drieëndertig jaar oud. Zijn eerste doel is bereikt.

Studies in Spanje

Iñigo beseft dat zijn intellectuele vorming erg rudimentair is gebleven. Als hij ook voor anderen iets wil betekenen, doet hij er goed aan om zijn studies wat systematischer aan te pakken. Omdat hij niet eens Latijn kent – een absolute vereiste in die tijd – begint hij ijverig Latijnse woordjes te studeren. Op school zit hij samen met jongens van twaalf die het wel grappig vinden dat zo een ‘oude man’ op de schoolbanken zit. Ignatius doet over deze studie twee jaar. Hij doet er ook een boeiende ontdekking: telkens als hij ‘s avonds wil studeren, wordt zijn studieplanning gedwarsboemd door ervaringen van geestelijke ontroering. Wanneer hij er achter komt dat hij op die manier nooit vooruitgang zal boeken in zijn studies, ontmaskert hij die ‘ontroeringen’ als een soort ‘valse troost’. Hij negeert vanaf dan die zogenaamde ‘troost’ en wijdt zich resoluter aan de regelmatige werkzaamheid. Na twee jaar acht hij zijn kennis van het Latijn voldoende om naar de universiteit te gaan.

In 1526 schrijft hij zich in aan de pas gestichte universiteit van Alcalá de Henares, niet ver van Madrid. Het loopt vooreerst niet zo vlot omdat hij

te veel vakken ineens kiest en bovendien veel tijd besteedt aan geestelijke gesprekken. Dan al trekt zijn authentieke persoonlijkheid andere mensen aan die hem om raad komen vragen. Die gesprekken zijn niet naar de zin van de Inquisitie. Die gebiedt hem eerst zijn studies af te werken alvorens over geestelijke aangelegenheden te praten.

Iñigo gehoorzaamt, maar hij verlaat Alcalá en besluit aan de vermaarde universiteit van Salamanca een nieuwe start te maken. Ook hier ondergaat hij hetzelfde lot. Hij moet zelfs een tijdlang de cel in. Hoewel de Inquisitie niets fouts vindt in wat hij zegt, wordt hem elke vorm van zielzorg verboden. Een nieuwe mislukking dreigt, maar Iñigo laat niet los: dan maar naar Parijs om er aan één van de meest gereputeerde universiteiten van Europa te studeren. Met de geldelijke hulp van weldoeners kan hij er één jaar financieel rondkomen. Hij laadt zijn studieboeken op een ezeltje, trekt in volle winter de Pyreneeën over en komt begin februari 1528 in Parijs aan. Het wordt de start van een merkwaardig avontuur.

Parijs

Parijs is in de zestiende eeuw een centrum van intellectueel leven. Het kruim van de Europese intelligentsia studeert er. Spanningen van godsdien-

stige en nationalistische aard zijn er in overmaat, maar ook humanisme en kritisch wetenschappelijk onderzoek vinden er hun weg. Al snel komt Iñigo tot de bevinding dat zijn kennis nog verre van voldoende is. Hij begint weer aan de studie van het Latijn, deze keer anderhalf jaar lang. Intussen slinken zijn dukaten in snel tempo en moet hij een armzalig onderkomen zoeken ver van de universitaire gebouwen. Weldra moet hij ook bedelen om rond te komen. Tijdens de zomermaanden gaat hij in Vlaanderen op zoek naar Spaanse kooplui die hem financieel willen ondersteunen. Tot in Londen moet hij gaan bedelen, maar uiteindelijk verzamelt hij voldoende geld om zijn doel en ambitie te verwezenlijken: master worden aan de Parijse universiteit.

In oktober 1529 – Iñigo is ondertussen achtendertig jaar – kan hij eindelijk zijn intrek nemen in het Collège Sainte-Barbe, een studiehuis met strenge tucht en goede professoren. Drie en een half jaar studeert hij er filosofie en in 1533 wordt hij master in de filosofie. Twee jaar later behaalt hij ook de titel van *magister artium*, een master in de letteren. Nu is de weg vrij om aan theologische studies te beginnen. Hij kiest voor de thomistische richting van de dominicaner orde die in zijn tijd als de meest solide geldt. Twee jaar later sluit hij ook deze studie met succes af.

Op weg naar een nieuwe orde

In zijn autobiografie is Ignatius zeer karig met commentaar over zijn studies en de inhoud ervan. Het is vooral de geestelijke evolutie die hem bezighoudt en die gaat in Parijs onverminderd door. In het Collège Sainte-Barbe geraakt Iñigo bevriend met Pierre Favre uit Savoye en met de Navarrees Franciscus Xaverius. De vriendenkring breidt zich uit. Zes van hen doen in 1533 onder begeleiding van Iñigo de *Geestelijke Oefeningen*. Het individuele geestelijk avontuur van Iñigo wordt stilaan een collectief avontuur. Met zijn zevenen besluiten ze op 15 augustus 1534 naar Montmartre te gaan en er de volgende geloften af te leggen: armoede zodra de studies afgesloten zijn, zuiverheid, de zielen helpen en op bedevaart gaan naar het Heilig Land. Pierre Favre, de enige priester onder de zeven studenten, viert er de mis. Ze stipuleren ook dat, mochten ze niet in Jeruzalem geraken of mochten ze er niet blijven, ze naar Rome zouden gaan om zich aan de paus aan te bieden opdat hij hen zou zenden waar de nood het hoogst is. Deze bepaling zal hen er later toe brengen een nieuwe orde te stichten.

Omdat Iñigo wegens een galkwaal – nog steeds het gevolg van zijn overdreven vasten te Manre-

sa – op doktersadvies naar Loyola moet terugkeren om te rusten en omdat nog niet iedereen de studies heeft afgesloten, spreken ze af om begin 1537 samen te komen in Venetië. Daar willen ze inschepen naar het Heilig Land. Intussen hebben nog drie andere gezellen zich bij hen aangesloten.

De inscheping moet echter herhaaldelijk uitgesteld worden en de gezellen helpen in de tussentijd in een paar ziekenhuizen. Nu ook een nieuwe oorlog ontbrandt tussen Venetië en de Turken, moeten de tien gezellen noodgedwongen helemaal afzien van hun plan om naar het Heilig Land te gaan. Vanaf dan laat Iñigo zich steeds vaker Ignatius noemen, uit devotie voor de kerkvader Ignatius van Antiochië. Op 24 juli 1537 worden Ignatius en de andere gezellen tot priester gewijd. Nu hun belofte van een bedevaart niet kan worden ingelost, besluiten ze, zoals ze in Montmartre hebben afgesproken, naar Rome te gaan en hun diensten aan de paus aan te bieden. Zelf wacht Ignatius nog een jaar lang om zijn eerste mis op te dragen, omdat hij zich wil voorbereiden om aan Maria “te vragen hem bij haar Zoon te willen plaatsen”³.

Vlak voor de poorten van Rome besluit Ignatius om te bidden in een kerkje in het gehucht ‘La

3 *Het verhaal van de pelgrim* §96.

Storta’. Hij ervaart hier een grote geestelijke kracht die alleen vergelijkbaar is met de genade die hij aan de rivier de Cardoner heeft ervaren. De kern van deze ervaring is het vervulde verlangen om Christus in alles na te volgen en steeds dichterbij Hem te zijn. In een sterke visionaire ervaring “voelde hij zo’n verandering in zijn ziel en zag hij zo duidelijk dat God de Vader hem bij Christus zijn Zoon plaatste, dat hij er gewoonweg niet aan zou durven twijfelen dat God de Vader hem bij zijn Zoon plaatste”⁴.

Rome

Het Vaticaan is in die tijd geen toonbeeld van heiligheid. Vorige pausen hebben schandalen verwekt, het schisma met de protestanten is nog niet verteerd en er is nood aan een diepgaande hervorming. Met de nieuwe paus Paulus III (1534-1549) kan men eindelijk op die hervorming hopen. Hij verwelkomt de tien gezellen hartelijk en belooft hen over hun vragen na te denken. In afwachting van het pauselijk besluit nemen ze hun intrek in een ruim gebouw in het centrum van Rome. De winter van 1538-39 is uiterst streng in de stad en er heerst hongersnood. De gezellen nemen uiteindelijk driehonderd kinderen op en voorzien hen

4 *Het verhaal van de pelgrim* §96.

van voedsel. De giften stromen toe en de gezellen kunnen zelfs een hospitaal openen.

In de vasten van 1539 gaan Ignatius en zijn gezellen in beraadslaging. Twee vragen staan op het programma van dit gezamenlijke onderscheidingsproces: willen ze één groep blijven vormen, en hoe zal die groep verenigd blijven als de pausen naar verschillende plaatsen in de wereld zendt? Zou de gehoorzaamheid aan één van hen de band kunnen zijn die hen met elkaar verbonden houdt? Het antwoord op beide vragen zal, na drie maanden gebed en gesprek, unaniem positief zijn. Hier wordt de nieuwe orde gesticht. Ze stellen vol hoop hun project voor aan de paus. Op 27 september 1540 komt dan het verlossend pauselijk besluit: ze mogen officieel een nieuwe orde stichten. De orde zal anders zijn dan vorige ordes, want de gezellen willen niet in kloosters wonen, geen aparte kledij dragen en niet gebonden zijn aan koorgebed. Ze willen helemaal in de wereld leven. In 1541 wordt Ignatius de eerste algemene overste en belooft hij aan de paus om *Constituties* te schrijven zoals dit gebruikelijk is bij een nieuwe orde.

Ignatius als algemene overste

Met zijn eerste besluit als algemene overste wil hij de vele sociale wantoestanden die er in Rome heersen, wegwerken. Hij richt een Marthahuis op om prostituees op te vangen en om voor hen een nieuwe levensweg mogelijk te maken. Ook een weeshuis wordt opgericht en Ignatius zelf geeft, in een wat olijk klinkend Italiaans, catechismus aan volkskinderen. Al snel zijn de 'hervormde priesters', zoals ze in de volksmond genoemd worden, zeer populair. Ignatius moet smeken opdat enkele van de gezellen niet tot bisschop zouden worden benoemd. Hij wil niet dat jezuïeten benoemd worden in kerkelijke hoogwaardigheidambten. Ignatius stuurt de gezellen wel naar alle uithoeken van de wereld, daar waar hij de nood het hoogst acht. Zijn goede vriend Franciscus Xaverius vertrekt zo voorgoed naar het Verre Oosten, waar hij een echte volksmissionaris wordt. In 1548 krijgt het boekje van de *Geestelijke Oefeningen* een pauselijke goedkeuring. In 1550 is er een eerste redactie van de *Constituties*, de grondregels van de orde.

In deze tijd zien ook de eerste jezuïetencolleges het licht. Tussen 1548 en 1556 ontstaat een nieuw type college dat weldra zeer populair wordt. Tijdens Ignatius' leven worden drieëndertig colleges opgericht. De pedagogie is gestoeld op de Parijse studiemethodes die Ignatius tijdens zijn studies had leren kennen, de zogenaamde '*modus parisiensis*'. Toch zullen de jezuïeten ook eigen accenten leggen in de studiemethodes. Beslissend hiervoor is de inbreng van de jezuïet Jeronimo Nadal die samen met andere gezellen het eerste jezuïetencollege zal oprichten in Messina (Sicilië) in 1548. Gaandeweg beïnvloeden de inspiratie van de *Geestelijke Oefeningen* en het jeugdig enthousiasme van de eerste jezuïetenleerkrachten de gebruikelijke scholastieke pedagogie, die zo evolueert naar een originelere en succesvolle onderwijsmethode. Vijftig jaar later leidt deze pedagogische ervaring tot een eerste systematische schriftelijke neerslag: de *Ratio Studiorum* van 1599.

Als algemene overste onderhoudt Ignatius een drukke correspondentie: 6812 brieven van hem blijven bewaard. Zijn leiderschap vergt talloze uren van geduldig schrijven en overwegen. 's Nachts echter klimt Ignatius geregeld op het dak van de residentie om er naar de sterren te kijken.

Het ontroert hem telkens weer en het houdt het perspectief breed en open.

In feite herneemt hij er een gewoonte uit zijn jeugd. Zo laat hij jaren later over zijn herstelperiode in Loyola optekenen: "Een gedeelte van zijn tijd besteedde hij aan het schrijven, een gedeelte aan gebed. De grootste troost vond hij in het kijken naar de hemel en de sterren. Dit deed hij dan ook vaak en langdurig, want daarbij voelde hij een grote kracht in zich om onze Heer te dienen"⁵.

De Baskische sterrenhemel heeft plaats gemaakt voor de hemel boven Rome, maar het perspectief is nog even wijds en de uitdagingen worden alsmaar groter.

Op 30 juli 1556 wordt Ignatius ernstig ziek. De volgende ochtend is hij ijlend. Terwijl men vlug naar de paus gaat om een laatste zegen te vragen, sterft Ignatius in alle stilte en alleen. In 1622 wordt Ignatius door de kerk heilig verklaard. Zijn orde telt dan vijftienduizend leden, over heel de wereld verspreid. Het aantal jezuïetencolleges bedraagt dan al 444.

5 *Het verhaal van de pelgrim* §11.

Hoofdstuk III:

De 10 bewegingen uitgediept

de band tussen ignatiaanse pedagogie vandaag en haar bronnen

In hoofdstuk 1 hebben we op een actuele manier de dynamiek van de ignatiaanse pedagogie omgezet in tien 'bewegingen'. In dit derde hoofdstuk expliciteren we zowel de bronnen als de bredere achtergrond van elk van deze bewegingen.

We plaatsen daarbij ervaring en theorie, hedendaagse klaspraktijk en traditie naast elkaar. Al deze facetten horen immers organisch samen. In een beknopte paragraaf aan het begin van elke beweging geven we ook de korte inhoud weer.

1

*Vertrouwen is het uitgangspunt van ons opvoedingsproject.
Het legt de basis van onze relatie met de leerlingen.*

Lesgeven kan niet beginnen met wantrouwen (1.1).

*Toch is het geen naïef optimisme:
vertrouwen heeft pas diepgang en kracht
als het gericht is op het leren omgaan met vrijheid
en het opnemen van verantwoordelijkheid (1.2).*

Dit vertrouwen kenmerkt de schoolcultuur van onze scholen (1.3).

VERTROUWEN GEVEN

Inzetten op vrijheid en verantwoordelijkheid

1.1. Een fundamentele vooronderstelling

Vertrouwen is het fundament waarop we ons leven bouwen. Dankzij het vertrouwen dat we van anderen ontvangen, kunnen we leven, groeien en ons ontwikkelen.

Ignatius verstaat de kracht van het vertrouwen. Die fundamentele vooronderstelling formuleert hij aan het begin van de *Geestelijke Oefeningen*: zowel “wie de oefeningen geeft” (de begeleider) als “wie ze ontvangt” (de retraitant) dient “bereid te zijn de opvattingen van de ander eerder goed te begrijpen dan ze te veroordelen”¹. Eerder dan het positieve elan te breken met negatieve kritiek, gaat Ignatius er vanuit dat de ander ook het goede voor heeft. Zo willen we op weg gaan met leerlingen: vertrouwend op het goede in hen.

Lesgeven is een boeiend werk dat zich afspeelt binnen bepaalde formele grenzen. Die grenzen geven structuur en zekerheid. Ze zijn echter niet het kloppend hart van het onderwijsavontuur. Om werkelijk stimulerend les te geven, moeten we meer wagen. Nog voor de leerstof op de agenda komt, gaan we daarom uit van een basisvertrouwen: in elke leerling zit een aan te boren bron, met hem of haar is een écht leerproces mogelijk.

Omdat we daarvan uitgaan, kan een onderwijsrelatie ontstaan waarin de leerling zich openstelt en ontvankelijk is voor het nieuwe dat aangeboden wordt. Daarbij moeten we zelf de eerste stap zetten en vertrouwen blijven geven, ook als leerlingen dwarsliggen. Zo geeft bijvoorbeeld de start van een nieuw schooljaar de kans om zich los te maken van een negatieve beeldvorming rond bepaalde leerlingen en om met een schone lei te beginnen. Vertrouwen krijgen, is vaak de grootste impuls voor leerlingen om respect terug te geven.

1 G.O. §22.

1.2. Vrijheid en verantwoordelijkheid

Wie vertrouwen wil geven, heeft echter ook nood aan een dosis gezond verstand. Naïef optimisme komt de leerlingen niet ten goede. Een weloverwogen vertrouwen houdt rekening met de leeftijd van de leerlingen en is gekoppeld aan heldere afspraken.

Verder geven we vertrouwen met een duidelijke bedoeling: we willen dat leerlingen leren omgaan met vrijheid en leren verantwoordelijkheid opnemen. Vrijheid en verantwoordelijkheid zijn sterke pedagogische principes binnen de werking van onze colleges, en vertrouwen houdt ze samen. Zo is het voor jongeren een goede leerschool om een bestaand project in handen te kunnen nemen of een nieuw initiatief voor te stellen en te mogen ontwikkelen.

Dit houdt ook risico's in: we zijn er ons van bewust dat de vrijheid die geboden wordt, misbruikt kan worden. Toch verkiezen we dit boven een structuur die eigen verantwoordelijkheid ontnemt omdat alles al vastligt in regels en bepalingen.

Als het vertrouwen toch geschonden wordt, is het essentieel het gesprek te blijven aangaan en de dialoog, binnen een kader van duidelijke verwachtingen, alle kansen te geven. Dat is geen evidente opdracht, maar we blijven de uitdaging aangaan om het initiële vertrouwen steeds weer gestalte te geven en, waar nodig, te herstellen.

1.3. Een schoolcultuur van vertrouwen

Ook op beleidsvlak wordt Ignatius' houding gekenmerkt door vertrouwen. In een brief aan een groep jezuiten die naar Ethiopië gezonden wordt, geeft hij een waslijst van raadgevingen en richtlijnen mee. Daarop besluit Ignatius: "Dit alles geef ik u mee als advies, maar als u ter plaatse denkt dat het anders moet, doe het dan anders, en laat u leiden door de liefde en de zalving van de Geest"². Het getuigt van een groot vertrouwen in het beoordelingsvermogen van de medebroeders ter plekke.

Dit geldt ook als een voorbeeld van wijs bestuur voor onze scholen. We beperken ons tot het maken van de noodzakelijke afspraken en regels, en vertrouwen wat kan toe aan de werkers in het veld.

Met vertrouwen wordt de basis gelegd van de schoolcultuur in onze scholen. We geven vertrouwen aan elkaar – directie, leerkrachten, opvoedkundig en ondersteunend personeel, ouders en anderen. Als gemeenschap weerspiegelen we zo Gods vertrouwen in menselijke mogelijkheden en inzet.

2 Instructie van Ignatius van Loyola aan P. Juan Núñez S.J., uit *Monumenta Historica Societatis Iesu* VIII,680-690, §17.

2

Aan Ignatius van Loyola danken onze scholen hun ambitie om met elke leerling een weg van persoonlijke groei te gaan (2.1).

Dit vraagt van leerkrachten en opvoeders dat ze begeleiders zijn met persoonlijke aandacht en zorg voor hun leerlingen. In ignatiaanse termen heet dat 'cura personalis'. Deze aandacht uit zich in de studiesfeer en in de persoonlijke sfeer. Het vraagt om aansluiting bij de beginsituatie van de leerling en om differentiatie in het leerproces (2.2).

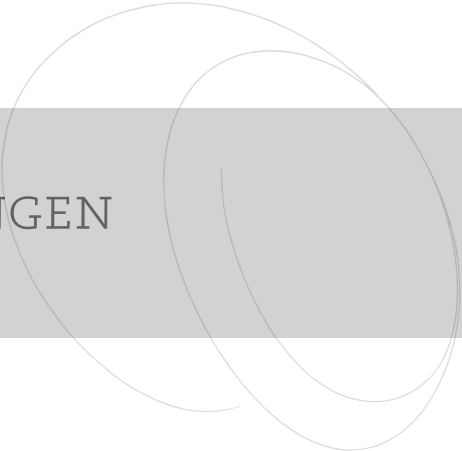
We bemoedigen leerlingen waar het tegenzit en we helpen hen hun beperkingen te aanvaarden (2.3).

Onze aandacht houdt voldoende afstand, ruimte en vrijheid in. Het uiteindelijke resultaat van onze inspanningen geven we uit handen (2.4).

De zorg voor elke leerling is een vorm van onderscheidende liefde ('discreta caritas') (2.5).

ZORG DRAGEN VOOR LEERLINGEN

'Cura personalis'

2.1. De ervaring van Ignatius

Kort na zijn bekering, tijdens zijn verblijf in Manresa, gaat Ignatius door een periode van innerlijke strijd. Door gebed en door reflectie op wat zich in hem afspeelt, komt hij uiteindelijk tot innerlijke bevrijding en vrede. In zijn autobiografie vat hij deze periode als volgt samen: "In die tijd deed God met hem wat een schoolmeester met een kind doet: Hij onderwees hem"³. Ignatius ervaart dat hij van Hogerhand met aandacht gevolgd en begeleid wordt. En hij ziet deze aandacht en begeleiding als eigenschappen van een goede schoolmeester. Het is dus volgens Ignatius de taak van een leraar om leerlingen met aandacht en zorg in hun ontwikkeling te begeleiden. Dit wordt in de ignatiaanse traditie '*cura personalis*' genoemd.

2.2. 'Cura personalis'

Elke leerling in de klas brengt zijn eigen levensverhaal mee, zijn culturele achtergrond, zijn ervaring van geluk en verdriet, zijn talenten en zwaktes, zijn leerstijlen en vormen van intelligentie. '*Cura personalis*' betekent dat we naar best vermogen aandacht schenken aan iedere leerling apart, met het oog op diens persoonlijke groei.

Dit uit zich concreet in een weloverwogen differentiatie. Het is een oefening in aandacht voor de individuele vraag of nood van een leerling of voor de dynamiek van een klas. We willen interesses positief stimuleren en talenten aanmoedigen. Hierin passen zowel de begeleiding en bemoediging van zwakkere leerlingen als de aangepaste uitdagingen voor sterkere leerlingen. Zo vraagt Ignatius in de *Geestelijke Oefeningen* om zich

³ Het verhaal van de pelgrim §27.

aan te passen aan “leeftijd, vorming of begaafdheid” en niemand zaken te geven “die zij niet rustig kunnen dragen en waaruit zij geen voordeel halen”. Het criterium is altijd “wat kan helpen en doen vooruitgaan”⁴.

2.3. Bemoedigen

‘*Cura personalis*’ houdt tevens de kunst in om een leerling net daar te bemoedigen waar het nodig is. Zo geeft Ignatius het ook aan voor de begeleiding van de *Geestelijke Oefeningen*. Als het moeilijk gaat of stroef loopt, zal de begeleider “zich niet hard en bars tonen maar zacht en vriendelijk”. Hij zal “moed en kracht geven om verder te gaan”⁵. Zacht en vriendelijk zijn hier de sleutelwoorden. Dit is het tegengestelde van hardvochtig of bruut. Het gaat om een veilige schoolcultuur waar we elkaar aanmoedigen, zonder cynisme of spot, een cultuur zonder angst voor de leraar of voor klasgenoten.

Bemoedigen houdt ook in dat we zowel zwakke als sterke leerlingen begeleiden in het leren omgaan met hun grenzen en falen. Een vorm van preventieve zorg en nazorg bij mislukking is daarom aangewezen.

Persoonlijke begeleiding en bemoediging op school zijn in de eerste plaats een taak van leerkrachten en andere opvoeders. Soms is er echter nood aan hulp van buitenaf en moeten we doorverwijzen. Ook de ouders, onze partners in de opvoeding, hebben hier een bijzondere rol te vervullen.

2.4. Uit handen geven

Zoals de begeleider een steun is voor wie de *Geestelijke Oefeningen* doet, zo is ook de leerkracht of opvoeder iemand die luistert, raad geeft en bemoedigt. Dit veronderstelt nabijheid, maar ook een gezonde afstand. Ignatius stelt dat wie de *Oefeningen* begeleidt, “niet naar één kant [moet] afwijken of neigen, maar als de wijzer van een weegschaal in het midden blijven”⁶. De begeleider mag dus geen richting of keuze opdringen of aanpraten.

4 G.O. §18.

5 G.O. §7.

6 G.O. §15.

Zo is het ook in de pedagogie. Iedereen die kinderen opvoedt, weet het maar al te goed: hoe kinderen zich ontwikkelen, hebben we nooit echt in de hand. Leerlingen zijn niet ‘maakbaar’. In de leerling is immers die andere instantie aanwezig die door Augustinus ‘de innerlijke Leermeester’⁷ wordt genoemd. Het belangrijkste, het gesprek van de leerling met die ‘Leermeester’, gebeurt buiten ons om. Uiteindelijk is opvoeden erop gericht zichzelf overbodig te maken. Het resultaat van onze opvoedingsinspanningen geven we daarom uit handen.

2.5. Opvoeden is liefhebben – ‘Discreta caritas’

De bemoedigende aandacht en de zorg voor leerlingen kunnen we verbinden met wat Ignatius ‘*discreta caritas*’ noemt⁸. Dit komt tot uiting in individuele aandacht binnen en buiten het lesgebeuren en de school. Het woord ‘*discreta*’ betekent dat deze aandacht ‘onderscheidend’ is: ze gaat steeds na wat de leerling het best kan doen vooruitgaan en groeien.

Elke mens is de moeite waard om bemind te worden. We hoeven dit niet te verdienen. Dit betekent dat elk van ons ook mag falen. We moeten niet volmaakt zijn om graag gezien te worden.

⁷ Cf. Augustinus, *Belijdenissen* IX, 21.

⁸ *Const.* §§209; 237; 269; 582.

3

Het ignatiaanse 'magis' ('meer') beoogt groei in liefde en dienstbaarheid (3.1).

Om die groei te realiseren worden leerlingen aangemoedigd al hun talenten, al hun mogelijkheden te ontwikkelen (3.2). Een dergelijke houding vraagt een 'groot en vrijgevig hart' (3.3).

We willen daarbij valkuilen als na-ijver en elitarisme vermijden (3.4), en een grotere dienst aan God en de naaste nastreven (3.5).

UITDAGEN TOT MEER

'Magis'

3.1. Groeien in liefde en dienstbaarheid

Ons onderwijs heeft als doelstelling leerlingen te laten groeien. Op school ontdekken leerlingen wie ze zijn, wat ze kunnen en waar ze staan in het leven. Ze verleggen grenzen op vele vlakken. In de ignatiaanse traditie wordt dit verbonden met het Latijnse woord '*magis*' of 'meer'.

'Meer' is een comparatief, zoals we er wel vaker lezen bij Ignatius: "diepere kennis"⁹, "tot meerdere eer en glorie van God"¹⁰, "grotere genegenheid"¹¹. Met die comparatieven benadrukt hij een dynamiek. De mens is voortdurend in ontwikkeling.

Voor Ignatius is het echter ook belangrijk om te onderscheiden waar die groei naartoe gaat. Echte groei vraagt om een zinvol perspectief. Dat vindt Ignatius in de figuur van Jezus Christus. In de *Geestelijke Oefeningen* vraagt Ignatius te bidden "om innerlijke kennis van de Heer, die voor mij mens is geworden, om Hem *meer* lief te hebben en te volgen"¹². Hier wordt het begrip '*magis*' gebruikt in een context van het zoeken naar een grotere gerichtheid op God en de naaste. '*Magis*' weerspiegelt de uitnodiging van het evangelie om tegelijk te groeien in liefde voor God én in liefde voor andere mensen¹³.

9 Cf. G.O. §44.

10 G.O. §240.

11 G.O. §97.

12 G.O. §104.

13 Mt 22,37; Mc 12,29; Lc 10,27.

3.2. Talenten aanspreken

We willen leerlingen uitnodigen dat groeipad naar meer liefde, dienstbaarheid en solidariteit te gaan. Daarbij dagen we hen uit om het beste in zichzelf naar boven te halen en al hun talenten, al hun mogelijkheden te ontplooiën.

Talenten zijn ons niet toevertrouwd om ze in de grond te stoppen, maar om er goede dingen mee te doen¹⁴. Ignatius ziet talenten als “gaven die van boven neerdalen”. Ze zijn een weerspiegeling van de Schepper, “zoals de zonnestralen van de zon komen en het water uit de bron”¹⁵.

Leerkrachten wakkeren dus het verlangen aan bij leerlingen om het beste uit zichzelf te halen op intellectueel, artistiek, technisch, sociaal, religieus en sportief gebied. Een dergelijk persoonlijk authentiek verlangen is een grote bron van energie en creativiteit¹⁶.

Al in de eerste jezuietencolleges worden leerlingen gestimuleerd om zich op alle gebieden zo goed mogelijk te ontwikkelen. Een sterk voorbeeld hiervan is het theater, waarbij vooral de beeldende en expressieve vaardigheden worden aangesproken. De traditie van toneel en podiumkunsten wordt in onze scholen nog altijd voortgezet.

3.3. “Met een groot en vrijgevig hart”

In de geest van grotere dienstbaarheid mogen leerlingen en leerkrachten niet berusten in middelmatigheid. Ignatius is ervan overtuigd dat, zolang het einddoel niet bereikt is, er nog altijd iets te doen valt. Er is steeds verbetering mogelijk.

De weg die ‘*magis*’ uitstippelt, is dus veeleisend. Ignatius durft veel verwachten van wie de *Geestelijke Oefeningen* ingaat. Hij vraagt eraan te beginnen “met een groot en vrijgevig hart”¹⁷.

14 Mt 25,14-30.

15 G.O. §237.

16 Beweging 4: Smaak geven – ‘*Non multa, sed multum*’.

17 G.O. §5.

Achter Ignatius' grote verwachtingen gaat het correcte psychologisch inzicht schuil dat je daarmee mensen meer motiveert dan door ze te onderschatten. Leerlingen gedragen zich naar het verwachtingspatroon dat de leerkracht uitstraalt. Als ze voelen dat een leerkracht veel verwacht, gaan ze vanzelf ook meer geven.

3.4. Valkuilen vermijden

Wanneer *'magis'* echter losgekoppeld wordt van het oorspronkelijke perspectief van meer liefde en dienstbaarheid, dreigen we vast te lopen in een aantal valkuilen.

Zonder dat perspectief verwordt *'magis'* tot een karikatuur waarbij prestatie, wedijver, afgunst... in de hand gewerkt worden. Ignatius heeft nooit een puur individuele zelfontplooiing voor ogen. We ontplooiën ons niet alleen voor onszelf. De gerealiseerde meerwaarde komt ten goede aan medemensen en samenleving.

Verder houdt *'magis'* geen vergelijking in met 'anderen', of met het '(klas)gemiddelde'. De eigen kwaliteiten van de leerlingen vormen de maatstaf die we hanteren. Dat vraagt om aandacht voor het persoonlijke groeiproces. *'Cura personalis'* en *'magis'* gaan dus samen en sluiten elkaar niet uit¹⁸.

Het authentieke *'magis'* leidt evenmin tot onderlinge na-ijver en concurrentie. Wij moeten leerlingen aanmoedigen om met hun talenten andere leerlingen te helpen. We mogen leerlingen zeker niet aanmoedigen zich te verschansen in hun positie van de beste te zijn.

'Magis' mag ook geen aanleiding zijn tot overdreven ambities of constante ontevredenheid. We corrigeren te hoge verwachtingen van leerlingen en hun ouders en richten hen naar het voor hen meest aangepaste studietraject.

Een laatste valkuil bestaat erin het *'magis'* af te meten aan een standaardnorm, die vooral wordt bepaald door de studiecijfers. Leerlingen hoeven niet allemaal over dezelfde lat te springen. Differentiatie biedt leerlingen de mogelijkheid op eigen ritme en vanuit eigen sterktes te evolueren. Bovendien kan het *'magis'* behalve in schoolse vaardigheden ook tot uiting komen in het sociale gedrag en andere niet-meetbare kwaliteiten.

18 Beweging 2: Zorg dragen voor leerlingen – *'Cura Personalis'*.

3.5. 'Ad maiorem Dei gloriam'

Het 'meer' is bij Ignatius gekoppeld aan een grotere dienstbaarheid en liefde tegenover de Schepper. Alle meditaties laat hij voorafgaan door hetzelfde voorbereidingsgebed: "Dat al mijn bedoelingen, daden en geestelijke werkzaamheden zuiver gericht mogen zijn op de dienst en de lof van God"¹⁹.

Er is dus sprake van '*magis*' naarmate iemand minder zijn eigen belang centraal stelt, en meer zijn zelfontplooiing en ambitie in het teken stelt van de dienstbaarheid aan God, de ander en de wereld. Dat is ook de ware geest van een frase die Ignatius vaak hanteerde en die sterk ingebed is in de ignatiaanse traditie – '*ad maiorem Dei gloriam*', 'voor de grotere eer en glorie van God'.

¹⁹ G.O. §46.

4

In navolging van Ignatius streeft de ignatiaanse pedagogie naar leerervaringen waarin leerlingen smaak vinden. Dit veronderstelt voldoende ruimte voor innerlijke verwerking van de leerstof (4.1).

Hiermee wordt de intrinsieke motivatie gestimuleerd, die de uiterlijke motivatie van punten of diploma's overstijgt (4.2). Actief en ervarend leren is gebaat bij afwisseling in werkvormen (4.3). Maar het volhouden, zelfs als de leerstof taai en saai is, is ook een aspect van ervarend leren (4.4).

Dit alles vraagt om een studiekader gebouwd op gezag, stilte en ademruimte (4.5). De intrinsieke motivatie wordt versterkt als we het verlangen van leerlingen weten op te wekken en erop inspelen (4.6).

SMAAK GEVEN

'Non multa sed multum'

4.1. “Innerlijk voelen en smaken”

In de *Geestelijke Oefeningen* nodigt Ignatius de reitraitant uit om de aangeboden meditatiestof innerlijk aan te voelen en te beleven. Ignatius schat het 'zelf smaken' hoger in dan lange uiteenzettingen of preken van de begeleider. Daarom beveelt hij aan om altijd beknopt de stof van een oefening te geven en de persoon vervolgens zelf aan het werk te zetten. Wie immers...

“... zélf overdenkt en overlegt, en aldus iets vindt waardoor hij de [voorgehouden stof] beter begrijpt of aanvoelt, [...] zal meer smaak en geestelijke vrucht vinden dan wanneer de zin [ervan] uitvoerig wordt verklaard door wie de oefeningen geeft. Want niet het vele weten verzadigt [...] de ziel maar wel het innerlijk voelen en smaken”²⁰.

Hier zien we de oorsprong van het adagium '*non multa sed multum*' ('geen kwantiteit, maar kwaliteit'). Het gaat bij Ignatius eerder om 'innerlijk voelen en smaken', dan om het vele weten. Zo ervaart hij dat zelf op zijn ziekbed in Loyola en bij zijn beproevingen in Manresa. Hij wordt een ander mens op grond van zijn ervaringen en de reflectie daarop.

4.2. Intrinsieke motivatie

Het komt er dus op aan om leerlingen smaak bij te brengen, hen niet te overladen met kennis en bij hen een passie aan te wakkeren. “We moeten de leerlingen geen indigestie geven, maar wel honger en smaak”, zei de jezuïet-leraar pater Vanderghote S.J. ooit. In de Spaanse grondtekst van de *Geestelijke Oefeningen* staat 'gus-

²⁰ G.O. §2.

tar', waar ons Vlaamse 'goesting' van afgeleid is. Goesting geven is het eigenlijke doel en niet het verzadigen; interesse oproepen en ze niet in de kiem smoren. Vandaag wordt dat 'intrinsieke motivatie' genoemd, die de uiterlijke motivatie van punten of diploma's overstijgt.

Lesgeven en opvoeden mogen geen voortdurende strijd zijn. Dit is niet alleen uitputtend, maar wijst ook op een verkeerd uitgangspunt. De motor van het leerproces is immers niet enkel de leerkracht. Pas als ook de leerling de smaak te pakken krijgt, komt alles goed op gang.

4.3. Actief leren

Ignatiaans leren gebeurt dus vooral vanuit 'ervaring', en de reflectie daarop. Van die 'ervaring' is pas sprake wanneer de leerling zich betrokken voelt bij het leerproces en uitgedaagd wordt om zelf en samen met anderen te ontdekken. Een leerkracht heeft daarom een variatie aan werkvormen achter de hand om actief leren te stimuleren. Hij maakt tijd en ruimte vrij voor persoonlijke verwerking en reflectie. Middelen daartoe zijn: zich toespitsen op een probleem en dat uitdiepen, verbanden zoeken, betekenissen ontdekken, zich inleven in gedachten en gevoelens van anderen, open staan voor schoonheid, oog krijgen voor het wonder... Kortom: niet alleen 'van buiten', maar ook 'van binnen' leren. Ignatiaanse vorming wil hoofd, hart en handen aanspreken. Het krachtigst zijn die lessen waar verbeelding en creativiteit worden aangesproken. Activiteiten als excursies, toneel en muziek komen niet 'bovenop' het lesgeven, maar maken wezenlijk deel uit van de vorming²¹.

4.4. Volhouden

Het bovenstaande neemt niet weg dat wij leerlingen uitdagen om vol te houden wanneer de opdrachten bij hen als taai, saai en repetitief overkomen. Leerkrachten hoeven geen entertainers te zijn en mogen gerechtvaardigde inspanningen vooropstellen.

Ook volhouden en een goed resultaat nastreven, is een vorm van 'ervarend leren'. Leerlingen halen er in hun latere leven alleen maar voordeel uit.

²¹ Voor deze passage zie ook beweging 3. Uitdagen tot meer; beweging 5. Reflecteren en kritisch kiezen; beweging 6. De hele mens vormen.

4.5. Een studiekader: veiligheid, gezag, stilte en ademruimte

Inspanningen op studievak vragen om een veilig kader waarin ook stilte en gezag aanwezig zijn. Van school tot school kan de invulling hiervan verschillen. Voorbeelden hiervan zijn de vaste rituelen bij het begin van een lesdag en een voorspelbare regelmaat van overhoringen.

Een school moet een plaats zijn waar stress en gejaagdheid vermeden worden. Om het mooie en het goede te ervaren, is immers tijd en ruimte nodig. Een evenwichtige planlast voor leerlingen en leerkrachten, en de nodige rust in de schoolorganisatie dragen bij tot de ademruimte waarin ervaring, reflectie en gebed makkelijker hun plaats en ritme vinden.

4.6. Op het spoor van het verlangen

Een laatste aspect van ervarend leren is het inspelen op het verlangen van een persoon. Ignatius laat iedere geestelijke oefening beginnen met de vraag: 'wat verwacht ik van deze oefening, welk inzicht, welke verdieping van mijn gevoel?'²² Het verlangen geeft richting aan het verdere groeiproces.

Zo is het ook in het onderwijs. Intrinsieke motivatie wordt gestimuleerd als we ingaan op de positieve verlangens die leerlingen hebben ten aanzien van de leerstof. Meestal gaat daaraan vooraf dat we zelf eerst de interesse van leerlingen en het verlangen naar meer inzicht bij hen wakker maken. Elke vakleraar kan met zijn eigen kennis en enthousiasme leerlingen daartoe stimuleren. De gedrevenheid van de leerkracht en de vragen van de leerlingen vormen een motiverende cirkelbeweging. Ze zijn de motor van het leerproces. Eens leerlingen de smaak van het inzicht te pakken hebben, groeit het verlangen om nog fijner te leren proeven.

22 G.O. §48.

5

Een mens leert het meest van zijn ervaringen en de reflectie daarop. Aan die reflectie levert Ignatius een unieke bijdrage met zijn inzichten over de 'onderscheiding van de geesten' (5.1).

Reflectie speelt een belangrijke rol in de ignatiaanse spiritualiteit (5.2). De ignatiaanse pedagogie maakt ruimte voor reflectie en onderscheiding door leerlingen en leerkrachten (5.3).

REFLECTEREN EN KRITISCH KIEZEN

Onderscheiden

5.1. 'Onderscheiding der geesten' bij Ignatius

Reflectie is een sleutelement in de bekeringsgeschiedenis van Ignatius. Op zijn ziekbed in Loyola ontdekt hij dat hij door verschillende gemoedsstemmingen wordt bewogen en dat die stemmingen afhangen van waar hij zich mee bezighoudt. Wanneer hij droomt van zijn ridderidealen, dan komt hij daarmee prettig de tijd door, maar na afloop laten die dromen een dor en onvoldaan gevoel achter. Droomt hij er echter van om dingen te doen "waarvan hij gezien had dat de heiligen die hadden gedaan, dan vond hij niet alleen troost zolang hij daar in gedachten mee bezig was, maar bleef hij ook tevreden en opgewekt nadat hij ze had losgelaten"²³. Voor het eerst wordt Ignatius zich bewust van de innerlijke 'bewegingen' die in hem leven. Geleidelijk aan leert hij er mee omgaan.

Attent zijn op wat gebeurtenissen en dingen innerlijk met ons doen, noemt de traditie 'onderscheiding van de geesten'. Ignatius ziet in de onderscheiding een richtingwijzer van de Schepper. We kunnen op Zijn spoor komen door de ingevingen te volgen die uiteindelijk troost en vrede geven. De andere ingevingen, die dor, leeg en troosteloos maken, ziet hij als het dwaallicht van de "vijand van de menselijke natuur"²⁴. Ignatius stemt voortaan zijn leven af op dit onderscheid. Het wordt de kern van zijn spiritualiteit.

Ignatius' 'onderscheiding van de geesten' vindt echter niet in het luchtledige plaats. Hij ontdekt de innerlijke bewegingen door zijn leven te beschouwen in het licht van een zinvol perspectief: een verinnerlijkt, bewust beleefd geloof. Het is dat perspectief dat hem voller mens maakt, en dus troost geeft, eerder dan zijn vroegere op zichzelf gerichte ambities. Ook in ons opvoedingsproject is het christelijke perspectief het oriëntatiepunt voor reflectie.

²³ *Het verhaal van de pelgrim* §8.

²⁴ G.O. §§7; 10.

5.2. Persoonlijke reflectie in het hart van de ignatiaanse spiritualiteit

Reflectie is in de ignatiaanse spiritualiteit een sleutelelement. We laten bezinken wat we tijdens de voorgaande periode of activiteit meegemaakt hebben, en staan stil bij wat dit met ons doet. Daarbij maken we onderscheid tussen wat rust, energie of creativiteit geeft, dan wel moedeloos, neerslachtig of futloos maakt. We doen dit met de bedoeling te groeien, om open te bloeien als mens. Onderscheiding houdt immers in de verschillende bewegingen "enigszins te voelen en te onderkennen, de goede om erop in te gaan, de slechte om ertegen in te gaan"²⁵. Het is een innerlijk kompas voor onze keuzes.

5.3. Reflectie en onderscheiding in de klas

Reflectie, zowel op persoonlijk vlak als klassikaal, maakt deel uit van de ignatiaanse pedagogie.

Elke vakinhoud kan aanleiding geven tot reflectie en kritische onderscheiding. We leren bijvoorbeeld onze leerlingen kritisch en onderscheidend om te gaan met de tijdsgeest waarin zij leven en met alle informatie die op hen afkomt.

Daarnaast kunnen reflectie en onderscheiding ook van belang zijn voor de persoonlijke begeleiding van leerlingen. Leerlingen komen immers zichzelf tegen in wat hen verheugt en dwarszit, in hun successen en frustraties, in hun studiemotivatie en gebrek aan studiezin, in hun vriendschappelijke contacten en in de ervaring afgewezen te worden, in hun ontplooiingsdrang en in hun angsten, in wat ze goed gedaan hebben en waar ze in de fout gingen.

Klas- en vakleerkrachten moeten leerlingen leren omgaan met die innerlijke stemmingen. We willen leerlingen in staat stellen om de positieve krachten in zichzelf te herkennen en ze te onderscheiden van de neerhalende krachten, om zo te komen tot een zelfkritische onderscheiding. Leerlingen mogen hun eigen 'stem'

²⁵ G.O. §313.

ontdekken te midden van de vriendengroep of de klas. Een dergelijke bewustwording wordt – onder meer, maar lang niet alleen – gevoed op bezinningsdagen of andere bezinningsmomenten op school.

Een onderscheidende benadering kan ook helpen om leerlingen te begeleiden bij het maken van studiekeuzes en keuzes op andere gebieden. Dit begint al in de les, waar onze vragen kunnen peilen naar een dieper interesseniveau bij de leerling: “Wat betekent wat we nu geleerd hebben voor jou? Hoe en waarom spreekt dit kunstwerk, deze tekst je aan? Wat betekenen wetenschappen, talen of kunst voor jou? Wat geeft je smaak?”²⁶

Dit zal des te beter werken naarmate je als leerkracht zelf ook reflecteert: “Wat geeft mij meer leven, wat doet mij openbloeien, wat voedt mij? Of integendeel: in hoeverre laat ik me door onvrijheden, vooroordelen of angst beïnvloeden? Waarom doe ik wat ik doe?” Met die reflectie stel je dus de vraag naar het zinvolle perspectief in je eigen leven, het perspectief dat we onze leerlingen voorleven.

26 Zie ook beweging 4: Smaak geven – ‘*Non multa sed multum*’.

6

Ignatiaanse pedagogie benadert de leerling als 'de hele mens' met al zijn kwaliteiten en mogelijkheden. We zagen al dat leerlingen worden aangemoedigd om het beste uit zichzelf te halen op intellectueel, artistiek, technisch, sociaal, religieus en sportief gebied²⁷. En verder dat ignatiaanse vorming hoofd, hart en handen wil aanspreken²⁸.

In deze paragraaf willen we dit beeld van 'de hele mens' nog aanvullen met wat Ignatius zegt over de drie vermogens van de ziel: geheugen, verstand en wil (6.1).

In de interpretatie van pater Kolvenbach S.J. betekent dit de vorming tot 'competence, conscience and compassionate commitment'. Dat wil zeggen: de vorming tot bekwame, bewuste en bewogen mensen (6.2).

Tenslotte is voor de vorming van 'de hele mens' ook een evenwichtige lichamelijke en affectieve ontwikkeling onontbeerlijk (6.3).

²⁷ Beweging 3: Uitdagen tot meer – 'Magis'.

²⁸ Beweging 4: Smaak geven – 'Non multa sed multum'.

DE HELE MENS VORMEN

Bekwaam, bewust, bewogen

6.1. Geheugen, verstand en wil

De *Geestelijke Oefeningen* vormen een leerproces dat uiteindelijk leidt tot een bepaalde vorm van engagement²⁹. Ook het ignatiaans opvoedingsproject heeft een dergelijke doelstelling. We hopen dat leerlingen door hun studie stilaan meer inzicht krijgen in en smaak vinden in de ontplooiing van hun mogelijkheden in dienst van de ander/Ander, en daar zelf gelukkiger van worden.

Voor zo'n leerproces staan volgens Ignatius drie geestelijke vermogens ter beschikking: geheugen, verstand en wil³⁰.

Met het geheugen bedoelt Ignatius het vermogen om een verhaal of een ervaring op te roepen of voor de geest te halen. Het geheugen zorgt dus voor de grondstof, het materiaal waarmee we aan het werk gaan. Hier situeert zich de leerstof, het aspect 'kennis' dat een leerling moet opdoen. Het is een eerste stap naar bewustwording van de realiteit.

Met het verstand bedoelt hij het vermogen om te analyseren, te overwegen en de verbanden te zien tussen het eigen leven en de leerstof die men behandelt. Op het niveau van het verstand bevindt zich het redeneren, bespreken en begrijpen.

29 G.O. ¶230; beweging 3. Uitdagen tot meer; beweging 9. Zorg dragen voor de wereld.

30 G.O. ¶¶3; 45; 50-52; 234; 246.

Met de wil bedoelt hij het vermogen om zich innerlijk te laten raken enerzijds, en het vermogen om tot weloverwogen beslissingen en keuzes te komen anderzijds. Hier gaat het over de manier waarop de dingen ons ter harte gaan: wat zullen we aanvangen met verworven kennis en inzicht?

6.2. Bekwaam, bewust en bewogen

Peter-Hans Kolvenbach S.J. had allicht deze geïntegreerde visie voor ogen toen hij het doel van ignatiaans onderwijs in drie begrippen samenvatte: de vorming van mensen tot '*competence*', '*conscience*' en '*compassionate commitment*'³¹.

Met '*competence*' bedoelde hij de opdracht om onze leerlingen vaardigheden en kennis aan te reiken die van hen bekwame mensen maken.

Met '*conscience*' bedoelde hij het groeiend verstandelijk bewustzijn van wat er in de wereld omgaat. Het woord legt de nadruk op het inzicht in onderliggende verbanden. Het begrip '*conscience*' omvat ook een uitgesproken ethische dimensie met, onder andere, de vraag waartoe de kennis en de bekwaamheid dienen die de leerling in de loop van zijn studies verwerft: dienen ze alleen voor de eigen carrièreplanning of zijn ze gericht op de anderen? Daarbij houdt '*conscience*' een sterk appèl in tot het nemen van maatschappelijke verantwoordelijkheid.

'*Compassionate commitment*' ten slotte refereert aan het vermogen om zich ook innerlijk te laten raken door mensen in armoede en nood, dichtbij en veraf. Het verwijst naar het vermogen om – net zoals Jezus – het lijden van anderen te zien en zich erdoor te laten raken. Dit vermogen tot solidariteit zal mee de keuzes beïnvloeden die leerlingen over hun levensbestemming maken.

³¹ Peter-Hans Kolvenbach S.J., *Letter regarding the Ignatian Pedagogical Paradigm*, Rome, 31 July 1993.
(bron: http://www.sjweb.info/documents/education/PHK_pedagogy_en.pdf).

6.3. Affectief en lichamelijk evenwicht

De brontekst waarin ons opvoedingsproject het meest verankerd ligt, mag dan wel 'Geestelijke Oefeningen' heten, toch beoogt Ignatius het geluk en de ontplooiing van de héle mens: lichaam én ziel, affectiviteit én lichamelijkheid. De 'geestelijke' oefening bestaat er juist in om al de aspecten van ons menselijk bestaan goed te ordenen en een evenwichtige, rechthmatige plaats toe te kennen.

De vorming van het lichaam staat niet los van de vorming van de ziel. Er is veeleer een parallel tussen ziel en lichaam: "Zoals wandelen, op tocht gaan en hardlopen lichamelijke oefeningen zijn, zo noemt men geestelijke oefeningen elke manier om Gods wil te zoeken bij de inrichting van het eigen leven"³². Lichaam en ziel beïnvloeden elkaar voortdurend. Voor het geven van de *Oefeningen* moet men "gebruik maken van helder licht of van aangenaam weer, zoals koelte in de zomer of zon en warmte in de winter, voor zover de ziel denkt en vermoedt dat het haar kan helpen"³³.

Als we de hele mens willen bevorderen, dan is dus de zorg voor ziel en lichaam samen belangrijk. We zijn immers wezens van vlees en bloed die in tijd en ruimte gesitueerd zijn. Het welbevinden van de hele mens – *'mens sana in corpore sano'* – moet een constante bekommernis zijn in heel ons onderwijs. Ze vindt niet alleen haar weg in de lessen lichamelijke opvoeding of in onze stevige traditie van sportieve initiatieven, ze is ook zichtbaar in de vakoverschrijdende aandacht voor gezondheidsopvoeding, seksualiteit en relatiebekwaamheid.

Welbevinden en betrokkenheid zijn een voorwaarde om tot groei te komen en veronderstellen een veilige omgeving. Daarom zal de school krachtig ingrijpen wanneer die veiligheid bedreigd wordt door bijvoorbeeld pestgedrag.

³² G.O. §1.

³³ G.O. §229.

7

Een school is een 'oefenplaats voor het samenleven' waar eenheid en verscheidenheid hand in hand gaan (7.1).

'Gemeenschappelijke onderscheiding' in het voetspoor van de eerste jezuiteten kan in zo'n oefenplaats een hulp zijn (7.2; 7.3).

Leren samenleven levert uiteindelijk een dienst aan de hele samenleving en is een zichtbaar teken van Gods Rijk in de wereld (7.4).

SAMEN WERKEN, SAMEN LEVEN

Eenheid in verscheidenheid

7.1. De school als oefenplaats voor het samenleven

Een mens kan zich maar ten volle ontwikkelen dankzij een gemeenschap van werken en leven. Voor een school is gemeenschapsopbouw een dagelijkse opgave. We hebben niet voor elkaar gekozen en toch gaan we met deze klas, deze vakgroep, dit lerarenkorps... samen op weg. Activiteiten die de klassfeer of het gemeenschapsgevoel van de hele school bevorderen, verdienen daarom aanmoediging.

Tegelijkertijd waardeert een ignatiaans opvoedingsproject de aanwezigheid van diversiteit. De *Geestelijke Oefeningen* zelf veronderstellen diversiteit: ze dragen bij tot de verkenning van een persoonlijke roeping, en die is voor iedereen verschillend. Het gemeenschappelijk engagement van heel de school voor het opvoedingsproject staat niet in tegenstelling tot de eigenheid van elk individu. Bovendien verrijkt verscheidenheid het geheel.

7.2. Gemeenschappelijke onderscheiding bij de eerste jezuiten

De realisatie van 'eenheid in verscheidenheid' is al een uitdaging voor de eerste jezuiten. Zij willen vrij gezonden kunnen worden naar de mensen en de plaatsen waar ze het meest nodig zijn, zonder binding aan plaats of uur. Over die uitdaging schrijft Ignatius:

"Hoe moeilijker het de leden van deze gemeenschap valt om eensgezind te blijven, des te nadrukkelijker moet gezocht worden wat voor de eenheid bevorderlijk is"³⁴.

³⁴ Const. §655.

Daarom zoeken de jezuiten vanaf het allereerste begin naar nieuwe vormen van samenleven en samenwerken. Wanneer Ignatius en zijn eerste gezellen in 1538 in Rome aankomen, stellen zij zich ter beschikking van paus Paulus III om door hem uitgezonden te worden naar waar dat nodig is. De vraag die hen bezighoudt, is nu of zij na die zending als groep verenigd blijven of niet. Dit overleg staat bekend als 'het beraad van de eerste Vaders'³⁵.

Ze gaan daarbij te werk volgens een methode van 'gemeenschappelijke onderscheiding'. Gedurende 40 dagen leven ze sober en helpen armen en zieken. Daarnaast zoeken ze momenten van stil gebed en reflectie. Er worden geen onderlinge gesprekken gevoerd om ieders persoonlijke reflectie voluit kans te geven. 's Avonds komt de groep samen om hun overwegingen in alle vrijheid met elkaar uit te wisselen. Op basis van hun geestelijke ervaring groeien ze naar het besluit toe om met elkaar verbonden te blijven.

7.3. Gemeenschappelijke onderscheiding op school

Ook in onze scholen is er nood aan overleg en breed gedragen keuzes: tussen leerkrachten onderling en tussen leerkrachten en directie, in bestuursvergaderingen... Ook in het kleinere verband van een klas of activiteit is gezamenlijke besluitvorming wenselijk. De ignatiaanse manier van 'gemeenschappelijke onderscheiding' kan hierbij een hulp zijn.

Daarvoor moeten we enkele elementen in acht nemen:

We moeten attent zijn voor bewegingen van 'troost' en 'troosteloosheid' in de groep. Is er solidariteit en aandacht voor de ander of is het 'ieder voor zich'? Leeft er een gevoel van tevredenheid, dankbaarheid of enthousiasme? Of is er eerder ontgoocheling, lusteloosheid of bitterheid? Die bewegingen zijn een kompas bij het maken van keuzes. Het vraagt tijd om die bewegingen op het spoor te komen en aan te voelen waarheen ze leiden.

³⁵ Meer over de '*Deliberatio primorum patrum*'; zie Mark Rotsaert S.J., *Geestelijke onderscheiding bij Ignatius van Loyola*, Altiora Averbode, 2012, pp. 57-72.

Een andere voorwaarde is innerlijke vrijheid: kunnen we afstand nemen van onze stokpaardjes, ambitie of machtspositie, en met openheid naar een ander luisteren? Een heldere zelfkennis is hier cruciaal.

Gemeenschappelijke onderscheiding veronderstelt dat ieders bijdrage gewaardeerd wordt. Al wie vanuit een betrokkenheid ideeën formuleert, moet beluisterd worden. Dit vraagt – opnieuw – vertrouwen: in elkaar, in het feit dat dit gesprek tot iets goeds zal leiden. In gelovige zin houdt dit vertrouwen in dat God spreekt doorheen iedereen en tot iedereen.

Zelfs als het proces strandt of mislukt, is het resultaat nooit helemaal negatief. Een proces van echte uitwisseling levert steeds iets op: de groep leert bij en heeft in elk geval vooruitgang gemaakt in de reflectie.

Uiteindelijk komt het erop aan beslissingen te nemen in 'creatieve trouw'³⁶ aan de fundamentele inspiratie van de school, aan haar diepste doelstellingen.

7.4. Dienst aan de samenleving

Onze maatschappij is complex geworden door een grote diversiteit aan culturen en levensbeschouwingen. Diversiteit is meer dan voorheen ook op onze colleges merkbaar.

De 35ste Algemene Congregatie van de verzamelde jezuïeten in Rome (2008) zei hierover het volgende: "We worden verrijkt door geloofsgenoten, maar ook door mensen uit andere godsdienstige tradities, vrouwen en mannen van goede wil uit alle volken en culturen"³⁷. Voor de zoektocht naar een rechtvaardigere wereld willen we in dit opvoedingsproject samenwerken en samenleven met mensen van verschillende religieuze of humanistische overtuigingen.

Deze zoektocht is een sterke uitnodiging om iedere collega bij dit opvoedingsproject te betrekken en er een eigen bijdrage aan te leveren. Tegelijk worden leerlingen en leerkrachten uitgenodigd om in een multiculturele context respectvol met elkaar in dialoog te gaan.

³⁶ Naar een uitspraak van P.-H. Kolvenbach S.J. in *Creative fidelity in mission*, toespraak tot de wereldwijde vergadering van S.J.-provinciaals, Loyola (Spanje), 22 september 2000.

³⁷ A.C. 35, decreet 6, §3.

8

Het perspectief van ons opvoedingsproject is tegelijk breed en diep. 'Breed', want het opent een ruime blik op de wereld. 'Diep' omdat we met de liefdevolle blik van de Schepper meekijken naar die wereld (8.1). In alle domeinen van het leven zijn sporen van Zijn aanwezigheid te zoeken en te vinden(8.2).

Godsdienstlessen en pastorale activiteiten geven uitdrukking aan dit christelijk perspectief, maar ieder vak geeft uitzicht op een diepere werkelijkheid. Dit alles maakt van de ignatiaanse pedagogie een pedagogie van de hoop (8.3).

PERSPECTIEVEN OPENEN

God zoeken in alle dingen

8.1. Mondiaal perspectief

In de meditatie van de *Geestelijke Oefeningen* over de Menswording nodigt Ignatius uit om samen met God de hele wereld te overzien en daarop de mensen in al hun verscheidenheid:

“De grote omvang en omtrek van de aarde zien met zo vele en zo verschillende mensen”³⁸. “De personen zien, groep na groep, [...] in een zo grote verscheidenheid van kleding en gedrag: de een blank en de ander zwart, de een in vrede en de ander in oorlog, de een huilt en de ander lacht, de een is gezond, de ander ziek, de een wordt geboren en de ander sterft, enz.”³⁹.

Dit is een beeld van een God die met een liefdevolle blik naar de mensen kijkt. Hij is uit op een levengevende ontmoeting met hen: dat is de betekenis van Jezus' zending. We worden uitgenodigd om de wereld niet alleen met mensenogen te bekijken, maar ook door de bril van Gods droom voor de schepping. Met die droom voor ogen is er echter nog veel werk aan de wereld. De ignatiaanse pedagogie staat in het teken van het realiseren van 'meer menselijkheid' die deze droom insluit.

Vanuit dit perspectief zendt Ignatius zijn medebroeders uit naar Azië, Afrika en Zuid-Amerika, om aan alle volkeren het 'goede nieuws' te verkondigen. Urenlang schrijft hij brieven om te informeren naar ieders ervaringen in die vreemde culturen, hoe de mensen er leven... 's Nachts klimt hij echter op het dak van zijn huis om naar de sterren te kijken. Het ontroert hem en het houdt zijn perspectief wijd en open.

38 G.O. §103.

39 G.O. §106.

Het bovenstaande heeft consequenties voor de pedagogie. Het geschetste geloofsperspectief verlost ons van de angst dat die wereld op zichzelf teruggeworpen en zinloos is. Dit perspectief maakt ruimte om de wereld hoopvol onder ogen te zien en samen met de leerlingen te verkennen. Leerlingen leren verder kijken dan Vlaanderen, België en Europa, en hun blik verruimen voor andere culturen en levensopvattingen. Daarbij zullen hopelijk hun ogen open gaan voor de ongelijke verdeling van welvaart en goederen⁴⁰.

8.2. God zoeken in alle dingen

Ignatius ontvangt kort na zijn bekering, zittend aan de oever van de Cardoner, een diep inzicht, waardoor alle dingen hem nieuw schijnen⁴¹. Hij ziet alle dingen binnen het perspectief van Gods scheppende aanwezigheid. In de *Geestelijke Oefeningen* laat hij hierover mediteren:

“Kijken hoe God woont in de schepselen: in de elementen door ze het bestaan te geven, in de planten door ze te doen groeien, in de dieren door ze te voeden, in de mensen door hun verstand te geven. Zo woont Hij ook in mij, door mij het bestaan te geven, mij te bezielen, mij te doen voelen en mij verstand te geven”⁴².

Het beschouwen van Gods aanwezigheid in al wat bestaat, is in de jezuïtische traditie bekend geworden als ‘God zoeken en vinden in alle dingen’⁴³.

Het gevolg is een positieve ingesteldheid tot de werkelijkheid. Deze werkelijkheid is geen betekenisloze toevalligheid, maar ‘heilige grond’ en plaats van relatie⁴⁴. Elk aspect van ons leven – relatie en ontmoeting, werk en ontspanning, politiek en economie, natuur en cultuur – kan een ontmoetingsplaats zijn met God.

40 Beweging 9. Zorg dragen voor de wereld .

41 *Het verhaal van de pelgrim* §30.

42 G.O. §235.

43 *Const.* §288.

44 Ex 3,5.

Voor de pedagogie betekent dit dat elk vak, elk onderwerp – en dus niet alleen de levensbeschouwelijke vakken en onderwerpen – een vindplaats van God kan zijn.

In de loop van de eeuwen zijn vele jezuïeten wiskundigen, natuurkundigen, astronomen, biologen, architecten, musicologen... geworden. Van de jezuïet-paleontoloog Teilhard de Chardin is de uitspraak bekend dat wetenschap niet ver afstaat van aanbidding. Elk vak draagt in zich de mogelijkheid om de mens te verheffen. Op die manier een vak geven, maakt het nog boeiender. Elk vak dat inzicht bijbrengt, biedt ook uitzicht.

De manier waarop we een onderwerp benaderen – een tekst lezen of een onderzoek doen – is inderdaad gekleurd: door onze ideeën en opvattingen, door ons wereldbeeld. Er is daarom altijd de opening naar het ethische en het levensbeschouwelijke. Het is goed in de klas aan deze diepere dimensie attent, bedachtzaam en eerlijk de noodzakelijke ruimte te geven.

8.3. Een christelijke pedagogie van de hoop

Het geloof in Gods liefde voor de wereld maakt de ignatiaanse pedagogie tot een pedagogie van de hoop. Onze wereld waarin schoonheid en geluk verstrengeld zijn met lijden en verdriet, is niet aan haar lot overgelaten. Deze hoop is gefundeerd op Christus' verrijzenis en opent het perspectief dat lijden en dood niet het laatste woord hebben, maar het leven.

Dat geloof moet uitdrukkelijk een plaats krijgen in het schoolleven. De pastorale werking van de school verdient sterke aandacht. In godsdienstlessen, liturgische vieringen en bezinningsactiviteiten worden deze christelijke geheimen gethematiseerd en gevierd.

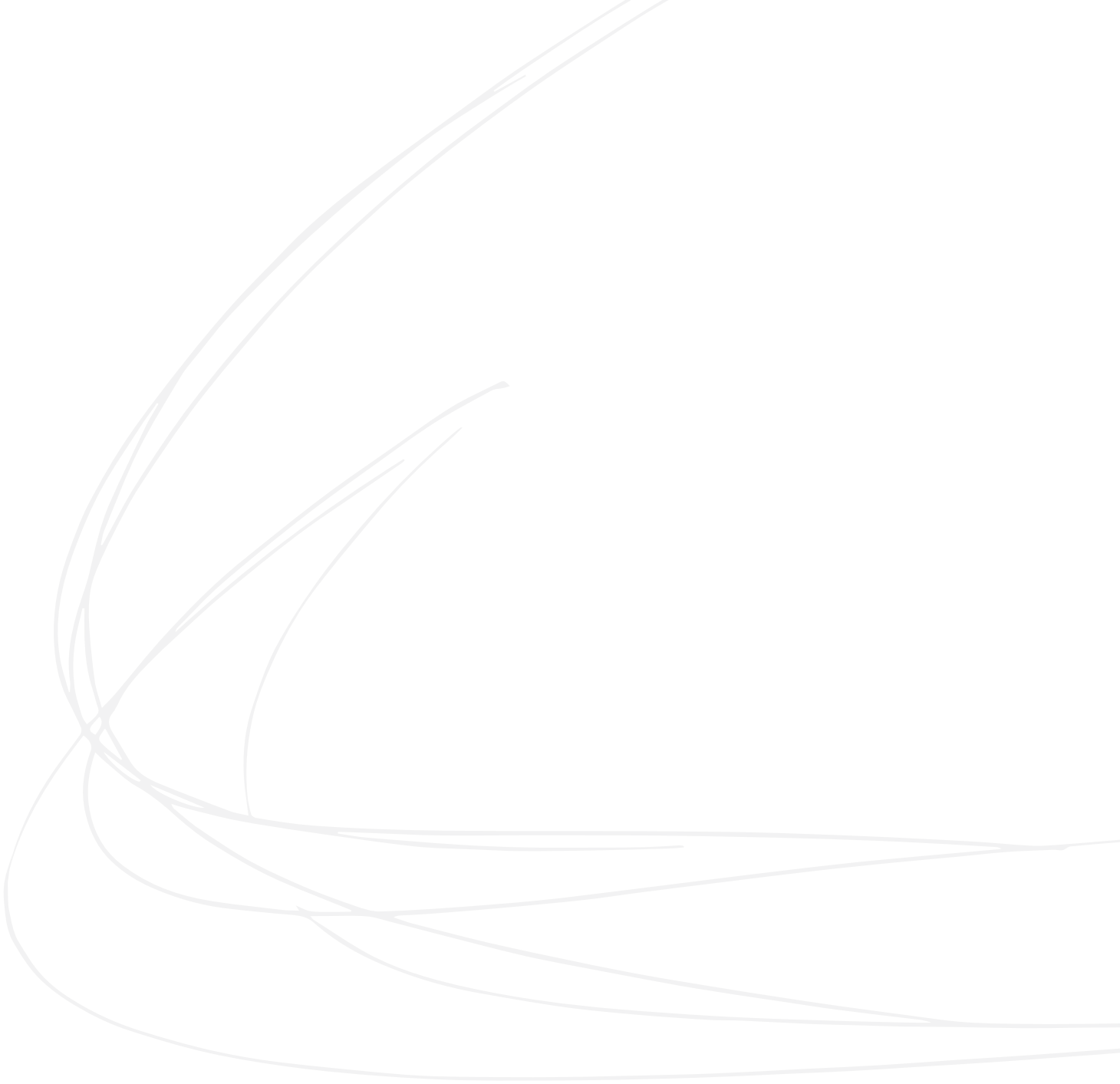
Daarbuiten kunnen alle vakken hun bijdrage leveren aan het perspectief van de hoop. Alles kan verwondering wekken en voedsel geven aan de hoop dat de wereld goed is of goed kan worden, dat wij zelf goed zijn en nog beter kunnen worden: de schoonheid en wijsheid in de literatuur, de wiskundige ordening van de wereld, de mogelijkheden van fysica, scheikunde en techniek, de onvoorstelbare dimensies van de kosmos, de bonte

verscheidenheid aan cultuur en natuur dichtbij en veraf, het functioneren van onze zintuigen, verstand en gevoel, het voorbeeld van goede mensen in de geschiedenis en van pioniers van een rechtvaardiger economie, de artistieke zelfexpressie, de training van het lichaam en het samenspel bij sport...

De persoon van de leerkracht zelf is de hoofdacteur van een mogelijke pedagogie van de hoop. Zelfs "zonder erover te spreken, laat de leerkracht zijn mentale ruimte zien: angstig of vertrouwensvol, gesloten of open, geëngageerd of cynisch, teleurgesteld of hoopvol"⁴⁵. Om gids van leerlingen te kunnen zijn en met hen in een hoopvol perspectief de wereld te kunnen bestuderen, kan de leerkracht niet beter doen dan steeds opnieuw de hoop in zichzelf te voeden.

Dat leerkrachten een voorbeeldfunctie hebben, is altijd een sterke intuïtie geweest in de ignatiaanse pedagogie. De band met de klasleerkracht in het secundair onderwijs of met de meester of de juf in het basisonderwijs is daarom een belangrijke bouwsteen in het opvoedingsproject van onze scholen.

45 Kees Waaijman, "De spiritualiteit van de leraar", Bonaventuralezing (19 september 2003), in *Reflexief*, maart 2005.

9

Alle voorgaande bewegingen zijn vruchteloos als er geen concrete keuzes ten goede uit voortvloeien: inkeer en inzet horen bij elkaar (9.1).

De zorg voor rechtvaardigheid en voor het milieu zijn in de laatste decennia urgent geworden binnen de jezuïetenorde (9.2).

Op onze colleges streven we ernaar dat leerlingen hart krijgen voor mondiale uitdagingen zoals armoedebestrijding en duurzaamheid op elk gebied. Ignatiaanse vorming houdt 'mens-zijn voor anderen' als ideaal voor ogen, waarbij we leerlingen uitnodigen 'in alles lief te hebben en te dienen' (9.3).

ZORG DRAGEN VOOR DE WERELD

‘En todo amar y servir’

9.1. Inkeer en inzet

Bij Ignatius is er vaak sprake van een wisselwerking tussen ‘inkeer en inzet’. Wie het leven van Christus overweegt, voelt zich geroepen tot inzet voor de medemens en voor een meer rechtvaardige wereld. Wie zich daadwerkelijk inzet, heeft ook nood aan inkeer en diepgang. Beide bewegingen zijn nauw met elkaar verbonden.

Om die reden stuurt Ignatius niet alleen medebroeders naar universiteiten en colleges, maar sticht hij ook een opvanghuis voor de arme mensen van Rome en een opvanghuis voor prostituees. In de *Geestelijke Oefeningen* gaat het om verantwoorde of liefdevolle daden. Er is geen sprake van ‘meerdere eer van God’ als het geloof zich niet uit in concrete daden van naastenliefde. Een abstract geloof is leeg en vruchteloos⁴⁶.

Ignatius vraagt om steeds opnieuw in zichzelf te keren en het engagement te laten verdiepen door de overweging van Jezus’ leven⁴⁷. De overweging van het evangelie plaatst onze inzet in een breder perspectief van verlossing en hoop. Ze behoedt ons zowel voor blind activisme als voor ontmoediging. Inzet en beschouwing voeden en stimuleren elkaar.

9.2. Inzet voor rechtvaardigheid

In de laatste decennia is binnen de jezuïetenorde de klemtoon op inzet voor rechtvaardigheid alleen maar sterker geworden. Kantelmoment is de 32ste Algemene Congregatie in 1975 in Rome. Daarin wordt Ignatius’

⁴⁶ Cf. G.O. §230.

⁴⁷ Cf. G.O. §§53; 98.

bekommernis voor een daadwerkelijk geloof in duidelijke termen naar de hedendaagse context vertaald. Aan alle jezuïeten persoonlijk en aan alle instituties van de orde – inclusief de colleges – wordt gevraagd de inzet voor meer rechtvaardigheid in het hart van hun werkzaamheden te plaatsen:

“Het bevorderen van de rechtvaardigheid is voor ons niet slechts één werkterrein onder vele. Zij moet een streven zijn in heel ons leven, een dimensie van al onze apostolische ondernemingen. Zo mag ook de solidariteit met mensen die het moeilijk hebben en collectief onderdrukt worden, niet de zaak zijn van slechts enkele jezuïeten. Deze solidariteit moet ieders leven kenmerken, niet alleen ons persoonlijk leven, maar ook dat van onze gemeenschappen en zelfs van onze instituten”⁴⁸.

Pater Arrupe S.J., één van de vorige algemene oversten, stelt dat de eerste prioriteit van de Orde de zorg voor de vluchtelingen wereldwijd dient te zijn. Dit mondt uit in de *Jesuit Refugee Service*⁴⁹. Alle latere belangrijke samenkomsten van de jezuïetenorde onderstrepen deze optie en scherpen ze zelfs aan.

Daarbij is de zorg voor de wereld en het milieu de laatste decennia steeds urgenter geworden. In de 35ste Algemene Congregatie (2008) komt scherp tot uitdrukking dat deze wereld- en milieuzorg samengaat met de strijd voor meer sociale rechtvaardigheid:

“Vergiftigd water, verontreinigde lucht, ontbossing op grote schaal, opslag van atoom- en giftig afval zijn oorzaak van dood en onmetelijk lijden, met name voor de armen. Veel arme gemeenschappen zijn verjaagd en inheemse volken hebben er het meest van te lijden”⁵⁰.

De wereldwijde verloedering of soms grofweg vernietiging van het milieu treft de mens in zijn relatie met de medemens en met God, zijn Schepper. De schepping is een kostbaar geschenk dat we zorgvuldig moeten koesteren en cultiveren. We hebben een enorme verantwoordelijkheid tegenover onze kinderen en latere generaties.

48 A.C. 32, decreet 4, §47-48.

49 Voor meer informatie over JRS: www.jrs.net. Voor de werking van JRS in België: www.jrsbelgium.org.

50 A.C. 35, decreet 3, §33.

9.3. Mens zijn voor anderen

Vanuit de bovenstaande visie bevelen we onze scholen aan om dit bewustzijn – deze *'sense of urgency'* – levendig te houden en te versterken.

Op school zal gerechtigheid en ecologisch bewustzijn in talrijke lesonderwerpen aan bod komen. Aan elke vakleerkracht wordt gevraagd de reflectie over rechtvaardigheid en behoud van het milieu in het lesprogramma op te nemen. In elk vakgebied kunnen we ertoe bijdragen de wereld menselijker te maken. *'Humaniora'* betekent niet voor niets 'meer mens worden'.

Essentieel is dat de leerlingen uitgenodigd worden zich in te zetten voor kleinere of grotere projecten rond rechtvaardigheid en milieu. Hierin kadert het sociaal project op onze scholen: alle leerlingen besteden in de loop van hun schoolloopbaan tijd aan sociaal werk en houden daarvan een reflectieverslag bij. In de loop van het project valt het op hoezeer sommige leerlingen zich juist door deze actieve inzet vragen beginnen stellen rond zingeving en geloof.

Leerlingen worden zo niet alleen gevoelig voor gerechtigheid en milieu, maar worden zelf ook *'agents of change'*, naar een uitdrukking van Pedro Arrupe S.J.⁵¹: mannen en vrouwen die hun verantwoordelijkheid opnemen om onrechtvaardigheid de wereld uit te helpen.

Uiteindelijk willen we onze leerlingen aanzetten tot een levenshouding die samengevat kan worden in een motto van Ignatius: 'In alles lief te hebben en te dienen', *'En todo amar y servir'*.

Wij willen naar best vermogen deze twee duidelijke opties – het bevorderen van rechtvaardigheid en de zorg voor milieu – helpen verwerkelijken. Het zijn niet louter aspecten van de ignatiaanse pedagogie onder vele andere, maar veeleer beslissende criteria waaraan al onze werkzaamheden getoetst worden. Onze school zal zo motor zijn van verandering ten goede in onze samenleving⁵².

51 Pedro Arrupe S.J., *Men for others. Education for social justice and social action today*, toespraak uit 1973, gehouden in Valencia (Spanje), voor oud-leerlingen van de jezuïetencolleges. (bron: <http://onlineministries.creighton.edu/CollaborativeMinistry/men-for-others.html>).

52 Beweging 6. De hele mens vormen; Beweging 7. Samen leven, samen werken.

10

Dankbaarheid vormt de grondtoon en het slotakkoord van de Geestelijke Oefeningen van Ignatius (10.1). De ignatiaanse pedagogie sluit aan bij het vertrouwen dat ons leven goed is en bedoeld als een geschenk. Wij willen onze leerlingen voorgaan in dankbaarheid (10.2).

We hebben een prachtig beroep, waarin we mogen bijdragen aan het wordingsproces van jonge mensen (10.3). Anderzijds is onze invloed beperkt. Het meeste gebeurt buiten ons om.

Dit besef schept ruimte voor verrassing en verwondering, voor humor en relativering, voor een barmhartige manier van omgaan met elkaar (10.4).

We hopen dat onze leerlingen uitgroeien tot dankbare mensen, bewust van de kansen die hen geboden worden en bereid om anderen daarin te laten delen (10.5).

HANDELEN IN DANKBAARHEID - TERUGBLIK

‘Contemplatio ad amorem’

10.1. Dankbaarheid in de Geestelijke Oefeningen

Dankbaarheid loopt als een terugkerend refrein door de *Geestelijke Oefeningen* en vormt het slotakkoord ervan. In de laatste beschouwing nodigt Ignatius de reitraitant uit om – als in een terugblik – alle goede gaven van God te overwegen, om zo tot meer liefde te komen:

“Mij de ontvangen weldaden in herinnering brengen: schepping, verlossing en persoonlijke gaven aan mij. Met grote innigheid afwegen wat God onze Heer voor mij allemaal heeft gedaan en wat Hij mij allemaal heeft gegeven.”⁵³

De ignatiaanse pedagogie sluit hierbij aan. Dankbaarheid kan gezien worden als een bekroning van alle ‘bewegingen’ die we in deze tekst overlopen hebben.

10.2. Vertrouwen en dankbaarheid tegenover pessimisme en verzuring

Onze pedagogie gaat uit van de hoop en het vertrouwen dat ons leven goed is en bedoeld als een geschenk⁵⁴. Binnen dat grote bevrijdende perspectief kan er dankbaarheid groeien, zowel voor de gave van het leven als geheel, als voor iedere kleinere zegening apart.

⁵³ G.O. §234.

⁵⁴ 8.3 Een christelijke pedagogie van de hoop.

Dankbaarheid kan spontaan in ons naar boven komen bij vreugdevolle of andere bijzondere gebeurtenissen. Natuurlijk zijn er vele redenen te vinden om niet opgewekt te zijn. Maar pessimisme en verzuring werken uiteindelijk verlamdend. Hoop, blijdschap, dankbaarheid, zelfrelativering, geduld en enthousiasme maken energie los. Hier aandacht aan schenken en ruimte voor laten, is levengevend.

10.3. Een prachtig beroep

Om die blijdschap en dankbaarheid te voeden, hoeven we maar de voorgaande bewegingen te overlopen. Wij hebben een prachtig beroep. Jonge mensen worden door hun ouders aan ons toevertrouwd. Op onze beurt treden wij die jonge mensen met vertrouwen tegemoet, hoe lastig en dwars ze soms ook kunnen zijn⁵⁵. Met persoonlijke zorg begeleiden wij hen om het beste uit zichzelf te halen⁵⁶. Wij laten hen van kennis proeven en introduceren hen in de schoonheid van een vak. Daarbij bieden we hen een stevig studiekader en bemoedigen we hen waar het moeilijk gaat⁵⁷. We begeleiden hen bij de reflectie op hun leerervaringen en helpen hen om te onderscheiden waar het in hun leven op aankomt⁵⁸. Wij leren samen te werken en we bouwen met hen de school op tot een gemeenschap⁵⁹. Wij openen hun de ogen voor de wereld in al zijn veelzijdigheid en bieden hen een perspectief van hoop⁶⁰. We stimuleren om talenten te ontwikkelen in dienst van de anderen en speciaal zorg te hebben voor de noodlijdenden⁶¹.

55 Beweging 1. Vertrouwen geven.

56 Beweging 2. Zorg dragen voor leerlingen.

57 Beweging 4. Smaak geven.

58 Beweging 5. Reflecteren en kritisch kiezen.

59 Beweging 7. Samen werken, samen leven.

60 Beweging 8. Perspectieven openen.

61 Beweging 6. De hele mens vormen; Beweging 9. Zorg dragen voor de wereld.

10.4. De kunst om te ontvangen

Omgekeerd ontvangen wij veel van onze leerlingen: hun vertrouwen en afhankelijkheid, hun moed om door de leerstof heen te bijten, hun spontane en onverwachte opmerkingen en vragen. We mogen getuige zijn van hun ontwikkeling, van hun zoektocht naar identiteit, van hun vriendschappen en onderlinge solidariteit, van hun creativiteit en hun inzet voor anderen.

We zien onze leerlingen opgroeien van basisschoolkinderen tot jongvolwassenen en kunnen ons daarbij steeds opnieuw laten verrassen. Hoe leerlingen zich ontwikkelen, ligt niet in onze handen. Het meeste gebeurt buiten ons om. "Het zaad kiemt terwijl de boer slaapt", zegt Jezus⁶². Het bevrijdt ons van een te groot plichtsgevoel. Leerlingen zijn immers niet 'maakbaar'. We zijn er ons dankbaar van bewust dat er in leerlingen meer groeit dan datgene wat wij hen kunnen aanreiken.

10.5. Vorming van leerlingen tot dankbaarheid

Door wat onze leerlingen ervaren op school hopen we dat ze uitgroeien tot dankbare mensen. Dat kan pas als ze zich fundamenteel aanvaard en bemind weten en een positief zelfbeeld ontwikkelen. Leerkrachten en andere opvoeders kunnen daarbij helpen door te zorgen voor een veilige sfeer in de klas en op school⁶³, waarin iedere leerling zich thuis voelt en vriendschappen kunnen ontwikkelen.

Het zelfrespect van leerlingen wordt gevoed als hun aanleg, groei en inspanningen herkend en erkend worden. Op basis van die waardering kunnen ze zich ontplooiën. Elke mens heeft zijn beperkingen en die moeten we kunnen accepteren zonder het gevoel te hebben minder waard te zijn. Elke leerling wordt begeleid om tot groei te komen. Vooral leerlingen met achterstand op studiegebied en met problemen in de thuissituatie worden extra begeleid. Op die manier vertrouwen we erop dat leerlingen tot een fundamenteel besef van dankbaarheid komen en tot het engagement om ook aan anderen levensruimte en levenskansen te geven.

62 Cf. Mc 4,26-29.

63 6.3 Affectief en lichamelijk evenwicht

Hoofdstuk IV:

*Ignatiaanse opvoeding
in de context van vandaag*

*Een opvoedingsproject kan slechts vorm krijgen binnen een bepaalde sociale en culturele context. Die context is de lokale leefgemeenschap, maar ook een bredere samenleving. Het ignatiaans opvoedingsproject leeft van de creatieve spanningen die in deze context aanwezig zijn en die oproepen om nieuwe wegen te gaan.*⁶⁴

Leven van creatieve spanningen

De wereld staat bol van dimensies die op het eerste gezicht elkaars tegenpolen lijken. In het eigen leven voelen we de spanning tussen werk en privésfeer, tussen vrijheid en verbondenheid met anderen, tussen dromen en realiteit. Op wereldschaal leeft de spanning tussen verdere globalisering en de nood aan lokale verankering, tussen winstmaximalisatie en milieu, tussen sociale rechtvaardigheid en zelfontplooiing van het individu ...

De ignatiaanse spiritualiteit beschouwt die spanningen als een bron van creativiteit. Ze nodigen uit tot onderscheiding in het licht van het Rijk Gods. We stellen ons de vraag: hoe kunnen we tussen de vele ons omringende krachten Gods droom voor de wereld realiseren?

Een antwoord op die vraag veronderstelt het aanvaarden van de wereld, als écht onze wereld. Daarbij zijn spanningen geen zwart-wit tegenstellingen waarbij we moeten kiezen tussen het één of het ander: aan de twee kanten van de spanningsboog vinden we positieve aspecten. Beide polen kunnen op die manier op elkaar inwerken. Daarbij moeten we in dat spanningsveld gaan staan en het nieuwe dat eruit groeit, kansen geven.

Enkele uitdagingen voor het ignatiaanse opvoedingsproject

We leven in een maatschappij die waar wil voor haar geld. Onderwijs wordt meer en meer geëvalueerd in termen van output en van inzetbare competenties. Vorderingen moeten kwantificeerbaar en registreerbaar zijn. Maar ignatiaanse vorming beoogt juist tal van niet-kwantificeerbare, kwalitatieve doelstellingen. We

⁶⁴ Naar de titel van het boek van William A. Barry S.J. en Robert G. Doherty S.J., *Ignatius achterna. Leven van creatieve spanningen*, Nederlandse vertaling gepubliceerd in 2005, Uitgeverij Altiora Averbode, 136 pp.

richten ons fundamenteel op mensvorming, op *'Bildung'*. De tien 'bewegingen', zoals in deze tekst geformuleerd, zijn daar een uitdrukking van. Hoe geven we hieraan in de toekomst gestalte? Hoe combineren we de verwachting van de samenleving naar meetbare uitkomsten met de aandacht in ons opvoedingsproject voor vorming in de diepte?

Via het internet krijgen we in één klik een wijde blik op de wereld. Er komt dan een razendsnelle stroom van informatie op ons af. Elke dag krijgen we nieuwe meningen en opinies voorgeschoteld. Hoe kunnen we in onze scholen tijd en ruimte maken voor diepgaande onderscheiding en reflectie?

Snelheid kenmerkt trouwens het hele bestaan van de moderne mens: er moet zoveel mogelijk gepresteerd worden op zo kort mogelijke tijd. We hebben het gevoel dat de tijd voorbijraast, maar willen ook zoveel mogelijk ervaringen opdoen. Velen zijn daarom "moe van het moeten kiezen".⁶⁵ Hoe kan dit opvoedingsproject jongeren helpen om op de gepaste momenten tijd te nemen voor doordachte keuzes?

Het harde individualisme van de voorbije decennia lijkt enigszins getemperd: ook al blijft zelfontplooiing voor jongeren een prioriteit, zij streven ook naar verbondenheid en geborgenheid. Engagement is er zeker, maar vaak slechts bij momenten en met gelijkgezinden. Hoe realiseer je een gezamenlijk project met kansen tot persoonlijke ontwikkeling? Kunnen we jongeren de rijkdom leren zien van duurzaam engagement in een breder kader en op langere termijn?

In Europa ondergaat het christendom een indringend seculariseringsproces. Dat proces heeft zeker een louterend effect. Maar toch: de band met de christelijke traditie is voor velen heel los, zo niet onbestaande geworden. Vertrouwdheid met de bijbel en met de figuur van Jezus Christus geeft kleur en richting aan het engagement van onze school. Bij gebrek daaraan gaat de essentiële inspiratie van de ignatiaanse vorming verloren. Hoe voeren we de dialoog over wat ons ten diepste bezielt? Hoe kunnen we de christelijke geloofstraditie op een hedendaagse manier in deze dialoog betrekken?

65 Cf. M. Desmet S.J. en Ria Grommen, *Moe van het moeten kiezen. Op zoek naar een spiritualiteit van de zelfbeschikking*, 2005, herwerkte uitgave in 2013, Lannoo, 224 pp.

Bovendien heeft migratie in onze samenleving een grotere culturele en religieuze diversiteit gebracht. De uitdaging om verschillende maatschappelijke groepen een plaats te geven, is enorm. Wij willen deze uitdagingen opnemen: racisme en kansarmoede bestrijden, de dialoog – ook op levensbeschouwelijk vlak – met respect voor elkaar aangaan. Een echte dialoog in wederzijds respect is een rijkdom en draagt bij tot het welzijn van heel de samenleving.

Ignatius' inspiratie in de 21ste eeuw

De 21ste eeuw vertoont veel overeenkomsten met Ignatius' tijd: de 16de eeuw, het scharnierpunt tussen middeleeuwen en moderniteit. Ook toen vond een indrukwekkende reeks veranderingen plaats: de mens verwierf een sterker bewustzijn van zijn eigenwaarde. De uitvinding van de boekdrukkunst bracht een veelheid van nieuwe ideeën in omloop, zoals het internet dat vandaag nog in hogere mate doet. Het protestantisme stelde het monopolie van de katholieke Kerk op de waarheid ter discussie, zoals de vele levensbeschouwingen elkaar nu ter discussie stellen. Ontdekkingsreizen openden de weg naar nieuwe continenten en vandaag leven we in een geglobaliseerde wereld. Net zo min als vroeger kunnen we vandaag voorspellen waar deze evoluties toe leiden.

De figuur van Ignatius van Loyola is een voorbeeld van hoe we een weg kunnen uitstippelen naar een nog onbekende horizon. Bij hem vinden we onze inspiratie voor een actueel opvoedingsproject. Zo willen we aan jongeren de ruimte geven om te groeien en om een zoektocht te ondernemen naar wat een 'vol' menselijk leven kan zijn.

*Toelichting bij
enkele begrippen*

1. De geestelijke oefeningen

Als je een sportman of –vrouw wilt worden, moet je je oefenen. Je moet regelmatig trainen, op je voeding letten, bepaalde keuzes maken en je andere dingen ontzeggen. Hetzelfde geldt wanneer je een vreemde taal onder de knie wilt krijgen, leren koken, een muziekinstrument bespelen, autorijden of een computer hantieren: niets gaat zonder oefening. Ook het geestelijk leven niet. Als je vooruitgang wilt maken in het geestelijke, moet je je ook daarin oefenen.

Ignatius van Loyola heeft een boekje geschreven dat *Geestelijke Oefeningen*⁶⁶ heet. Het is de vrucht van zijn eigen levenservaring. De bron van de Geestelijke Oefeningen is de eigen Godservaring van Ignatius. Toen hij merkte dat zijn inzichten ook anderen konden helpen, stelde hij ze op schrift.

De gebedsoefeningen in het boekje van Ignatius gaan hoofdzakelijk over het leven van Jezus. Het langdurig, persoonlijk, stil gebed met het evangelie is het hart van de Geestelijke Oefeningen. Wie de Oefeningen doet, beschouwt aandachtig heel het leven van Jezus, van zijn geboorte tot aan zijn dood en verrijzenis. Biddend kijk je naar wat Jezus doet, je luistert naar wat Hij zegt, je treedt met Hem in dialoog. Zo wordt duidelijk hoe jij de Heer kunt volgen en het evangelie gestalte kunt geven in jouw leven.

Jaarlijks doen vele duizenden mensen wereldwijd de Geestelijke Oefeningen van Sint-Ignatius. Het gebed met het leven van Jezus en de geestelijke onderscheiding zijn gericht op het nemen van beslissingen, op het doen van keuzes die leiden tot een meer evangelisch leven. Het boekje van de Geestelijke Oefeningen is niet geschreven om gelezen, maar om gedaan te worden. Het is een doe-boek, een werkboek, een oefenboek. En oefenen doe je het beste onder de begeleiding van iemand die al méér geoefend is. Ook de Geestelijke Oefeningen worden het beste onder deskundige begeleiding gedaan.

⁶⁶ Ignatius van Loyola. *Geestelijke Oefeningen*, vertaling, inleiding en verklarende noten door Mark Rotsaert S.J. et al., Uitgeverij Altiora Averbode, 2010, 239 pp.

Als je bidt, doen zich allerlei innerlijke bewegingen voor, positieve zowel als negatieve. Sommige brengen je dichter bij God, andere juist niet. Sommige versterken het innerlijk leven, andere ondergraven het. Naast de eigenlijke gebedsoefeningen geeft Ignatius in zijn boekje allerlei richtlijnen om deze innerlijke bewegingen en gemoedstoestanden beter aan te voelen en de positieve van de negatieve te onderscheiden. In de kerkelijke traditie noemt men dit "onderscheiding van de geesten".

2. Het verhaal van de pelgrim

Ignatius van Loyola liet door een medebroeder zijn levensverhaal optekenen. Die autobiografie werd in het Nederlands uitgegeven onder de titel: *Het verhaal van de pelgrim*⁶⁷. Vooral in hoofdstuk 2, wanneer we Ignatius' levensloop schetsen, zal herhaaldelijk naar dit werkje verwezen worden.

3. Generale congregaties

Generale Congregaties zijn officiële vergaderingen van de Sociëteit van Jezus in Rome. Jezuiten van de hele wereld worden ernaar afgevaardigd. Ze vinden meestal plaats naar aanleiding van de verkiezing van de algemene overste. Vaak worden er ook afspraken gemaakt voor de universele zending van de Sociëteit. De 'decreten' zoals de besluiten van deze Congregaties genoemd worden, hebben dus ook belang voor onze scholen: ze vertolken actuele tendensen binnen de ignatiaanse wereld.

⁶⁷ *Ignatius van Loyola. Het verhaal van de pelgrim*, vertaald, herzien en bewerkt door Mary Blickman, Ben Frie S.J. en Mark Rotsaert S.J., Uitgeverij Altiora Averbode, 2011, 172 pp.

